

Original Research

Phenomenological Study of Women's Life Experience in Polygamous Families

Malihe Rahmanian¹
Mostafa Zahirinia²
Yaser Rastegar³

Abstract

The present study aimed to conduct a phenomenological review of the life experiences of women in polygamous families and to describe their lived experiences. A descriptive phenomenology study was carried out, with the field of study consisting of polygamous families in Minab, Hormozgan Province, Iran. Purposeful sampling and the snowball method were employed. Semi-structured interviews were conducted with 33 women who had lived in such families for many years, and their narratives were analyzed using the Colaizzi analysis technique. Data analysis revealed five key concepts: ruined life, maladaptive emotional reactions, spiritual and mental disorders, second wife, and the favorite. Additionally, tranquility in life and the encounter with co-wife shifted from strife to pity. There were also 17 secondary concepts and 105 primary concepts. The results indicated that polygamy is no longer an acceptable norm for women in the study field today, contrary to the perception that it was considered a cultural and relativistic matter. This phenomenon is perceived as painful for women with similar conditions, religion, and culture, as well as for other women with different religions and conditions; it is a completely internal matter for all women.

---

¹. M.A student of Social Sciences research, Faculty Humanities, University of Hormozgan, Iran. rahmanianmalihe1400@gmail.com

². Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, University of Hormozgan, Iran. zahirinia@hormozgan.ac.ir. (Corresponding Author)

³. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, University of Hormozgan, Iran. Rastegar@hormozgan.ac.ir

Keywords

Polygamy, Polygyny, Phenomenology, Lived Experience, Minab City

Introduction

Marriage typically serves as the starting point of a family (Alaie Rahmani, 2014), a universal institution present throughout history in all societies (Aref and Fatima, 2015). The predominant form of marriage is monogamy, whereas polygamy, where a woman can have multiple husbands simultaneously, was limited to a brief period, primarily in uncivilized societies. Polygamy, another marital structure, allows a man to have several wives concurrently (Nasti Zaei, 2015). Given Hormozgan province's second-ranking status in the country for polygamy, Minab city, its second most populous, is not exempt from this phenomenon. Preliminary observations and insights from local key informants indicate a prevalence of polygamous family structures in this region, particularly in the eastern and southeastern parts. Women in polygamous marriages encounter a unique life experience, where this marital arrangement can evoke feelings of sadness, grief, or happiness. Fortunately, in today's world, there has been a reduction in the violation of women's rights to some extent. However, a comprehensive study on the issue of polygamy is still necessary. Contrary to the past, a review of studies conducted in this area reveals that polygamy is no longer the dominant cultural norm and is not accepted, even among the most traditional women in these regions. It has become challenging, bringing various social and psychological consequences for couples, especially women. This necessitates a deeper analysis of the hidden aspects of this phenomenon. Thus, this research aims to study polygamy from the perspective of women themselves, seeking to describe the lived experiences of women in polygamous families.

Methodology

The current research adopts a qualitative and descriptive phenomenological methodology. The study is situated in Minab city, located in Hormozgan province, focusing on 33 women from polygamous families. Open and semi-structured interviews were conducted using purposeful sampling and the snowball access method. To identify suitable subjects, the researcher initially sought information from individuals familiar with the research area in unfamiliar locations. After obtaining necessary permissions and coordinating, interviews were carried out. The process utilized both purposive and snowball methods to identify subjects, continuing until data saturation was achieved. The data collection phase concluded with a total of 33 interviews. Furthermore, the

data analysis followed the descriptive phenomenological approach of Claizi, from which the main themes were extracted.

Findings

The data analysis uncovered five key concepts: ruined life, incompatible emotional reactions, mental and emotional disturbances, the role of the second woman (Sugoli), tranquility in life, and the experience of facing Hawou - evolving from strife to pity. Additionally, 17 secondary concepts and 105 primary concepts emerged from the analysis. The key concept of a ruined life encompasses three secondary concepts, including losing one's heart, cutting one's life, and cutting one's self. Further, it comprises 13 sub-categories such as coldness in relations with one's wife, quarrels and conflicts with one's wife, considering one's wife as incompetent, separation from one's wife, helplessness and misery in life, giving up on the world, despair and hopelessness in life, dissatisfaction with life, abandonment, thinking oneself inadequate, torment of conscience, shame, and understanding the hatred of the people around oneself. This key concept encompasses 44 basic concepts, which have been expanded and investigated based on the statements of the interviewees. According to the findings, the key concept of maladaptive emotional reactions is comprised of four secondary concepts, including self-hatred, malice, anger and aggression, and the desire for vengeance and revenge, resulting in a total of 27 primary concepts. The key concept of psychological disturbances consists of two secondary concepts, namely contradiction in feelings and insecurity and anxiety, along with 12 primary concepts. Furthermore, the key concept related to the second woman (Sugoli) and peace in life encompasses five secondary concepts: satisfaction with life, peace in life, attachment to spouse, feeling valuable, and feeling happy in life. This key concept includes 12 primary concepts. Similarly, the key concept of facing Hawou: from conflict to pity involves three secondary concepts - contradiction with Hawou, indifference to Hawou, and identification with Hawou - and a total of 10 primary concepts.

Result

Based on observations and studies conducted in the field, the findings suggest that polygamy is no longer considered an acceptable norm for women in the current study area. This contradicts the notion that it was once perceived as a cultural and relativistic matter. The phenomenon is viewed as painful for women sharing similar conditions, religion, and culture, just as it is for women with differing religions and conditions. This highlights a crucial aspect, revealing that despite some considering polygamy as a cultural and religious matter, assessed

in accordance with the culture and traditions of the region, the acceptance or rejection of this phenomenon by women transcends religious and cultural boundaries. It becomes evident that the non-acceptance of polygamy is a shared internal sentiment among all women, emphasizing its universality and underscoring that it goes beyond cultural and religious affiliations.

References

- Abdullah, R. (2008). Inserting stipulation pertaining to polygamy in a marriage contract in Muslim countries. *Al-Jami Journal of Islamic studies*, 46(1), 154-169.
- Alaeerahmani, F. (2005). Adjudicative divorce. *Social-Psychological Studies of Women*, 3(8), 47-65. (In Persian)
- Alam, S. & Sohaimi bin Lazim, A. (2010). A General understanding of polygamy among upsi communities: Problems and prospects. *Ozean journal of Social Sciences*, 3(2), 185-191.
- Alinaghian, S. & Roustakhiz, B. (2018). A phenomenological study on polygamy as a family structure in Chabahar, Balochistan. *Iranian Journal of Anthropological Research*, 8(1), 95-117. (In Persian)
- Al-Issa, I. (1995). *Handbook of culture and Mental Illness: An International Perspective*. Madison, CT: International University Press.
- Al-Krenawi, A. (2012). A study of psychological symptoms, family function, marital and life satisfactions of polygamous and monogamous women: The Palestinian case. *International Journal of Social Psychiatry*, 58(1), 79-86.
- Al-Krenawi, A. & Graham, J. (2006). A comparison of family functioning, life and marital satisfaction, psychiatry and mental health of women in polygamous marriages. *International Journal of Social Psychiatry*, 51(2), 5-17.
- Al-Sharfi, A. (2017). *The Effect of Family Structure on Adolescents in Saudi Arabia: A comparison Between Adolescents from Monogamous and Polygamous Families*. Ph. D. Dissertation. University of Lincoln.
- Al-Sharfi, M., Pfeffer, K. & Miller, K. (2015). The effects of polygamy on children and adolescents: A systematic review. *Journl of Family Studies*, 22, 272-286.
- Arif, N. & Fatima, I. (2015). Marital satisfaction in different type of marriages. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 1(13), 36-40.
- Azam, F., Rubab, I., Salahuddin, A. & Usman, A. (2021). Polygamy in Islam: cultural pressures and religious justifications in Pakistan. *Journal of Islamic Thought and Civilization*, 2(11), 245-257.
- Baliy, E. (2013). Critical reflections on polygamy in the African Christian context. *Missionalia Journal*, 2(41), 164-181.

- Berzonsky, M. D., Tammi, K. & Kinney A. (2014). Comparison between quality of life and psychological distress in monogamy and dichotomy. *Journal of Personality*, 80, 135-161.
- Boltz, M. & Chort, I. (2015). The risk of polygamy and wives saving behavior. *Paris School of Economic Working Papers*, 33(1), 1-51.
- Daoud, N., Shoham-Vardi, I., Urquia, M. & O'Campo, P. (2014). Polygamy and poor mental among Arab bedouin women: Do socioeconomic position and social support matter? *Ethnicity & Health*, 19(4), 385-405.
- Dashteyane, S., Zare, S. & Khoramdel, K. (2021). Polygamy and its psychosocial outcomes for women (an evolutionary bio-psychological systematic review). *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 9(34), 63-82. (In Persian)
- Dierickx, S., Coene, G., Jarju, B. & Longman, C. (2019). Women with infertility complying with and resisting polygyny: An explorative qualitative study in Urban Gambia. *Reproductive Health*, 103(16), 1-11.
- Ebrahim, A., U. Lingga, J., Boquia, A. & Samama, N. (2017). Women in polygynous marriages; Their perception an experiences. *Philippine Journal of Psychology*, 50(1), 27-45.
- Elbedour, S., Anthony, J. & Abu-Saad, H. (2002). Effect of polygamous marital structure on behavioral, emotional and academic adjustment in children: A comprehensive review of the literature. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5(4), 255- 271.
- Emami, M. (2021). Observance of justice in polygamy. *Figh*, 20(4), 4-22. (In Persian)
- Esmaeli, Q., Afshani, A., Fallah, M. & Vaziri, S. (2019). Qualitative exploration of the causes and context of men's polygamy. *Social Psychology Research*, 9(34), 63-82. (In Persian)
- Farahmand, M. & Rezvani, Z. (2019). Structure and family performance in polygamous and monogamy families. *Journal of Applied Sociology*, 3(75), 134-154. (In Persian)
- Gadban, F. & Goldner, L. (2020). I have no hope: The experience of mothers in polygamous families as manifested in drawings and narratives. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-10.
- Ghulam, A. (2012). Polygamy and the nature of marriage in Islam and West. *Faculty of Law, University of Toronto*, 1-55.
- Hassounah, D. (2001). Polygamy and wife abuse: A qualitative study of Muslim women in America. *Health Care for Women International*, 22(8), 735-748.
- Hayase, Y. & Liaw, K. (1997). Factors on polygamy in Sub-Saharan in Africa: findings based on the demographic and health surveys. *The Developing Economies*, 35(3), 293-327.

- Ishiaku, S. (2014). Challenges of Muslim on polygyny in the modern societies: An Islamic perspective. *Journal of Modern Education Review*, 12(4), 1068-1075.
- Mehrabadi, M. (2009). Iranian woman according to foreign travel writers. Tehran: Afarinesh and Rozgar Publications. (In Persian)
- Mohammadi, N. & Sharifi, S. (2017). Sociology of polygamous families: Study of health, dignity and satisfaction in polygamous families. Tehran: Sociologists, First edition. (In Persian)
- Mohammadtaghizade, M. & Hamidisouha, Z. (2017). Pathology of the problem of polygamy in Iranian law and procedure. *Woman in Culture and Art*, 9(2), 265-289. (In Persian)
- Nasti Zaei, N. (2005). Effective factors in polygamy from the point of view of Baloch students. *Educational Psychology Studies*, 5, 63-76. (In Persian)
- Ozkan, M., Atli, A. & Okan Ibiloglu, A. (2018). Negative effects of polygamy on family members in the province of Diyarbakir, Turkey. *Cukurova Medical Journal*, 43(4), 982-988.
- Panahi, R., Amouzeshi, Z., Amiuzeshi, A., Jomefourjan, S. & Shakhsemampour, B. (2015). Comparison of quality of life and social interaction in marriages of monogamy and polygamy. *Journal of Adolescent*, 35(2), 5-461.
- Phillips, A. & Jones, J. (1985). *Polygamy in Islam*. Tawheed Publishers, Riyadh Saudi Arabic.
- Ramazan Nargesi, R. (2004). Reflection of polygamy in society. *Women's Strategic Studies*, 20(4), 4-22. (In Persian)
- Shaikhi, M. & Mohammadi, N. (2007). A comparative analysis of family relationships in monogamous and polygamous families. *Woman in Development and Politics*, 6(4), 183-207. (In Persian)
- Shojaee, Z. & Honarparvaran, N. (2021). Phenomenology of the quality of life of first married women in polygamous families. *Applied Family Therapy*, 1(4), 89-104. (In Persian)
- Sinai, M. & Peleg, O. (2020). Marital interactions and experiences of women living in polygamy: An exploratory study. *International Journal of Psychology*, 56(2), 361-377.
- Slonim-Nevo, V. & Al-Krenawi, A. (2006). Success and failure among polygamous families: The experience of wives, husband, and children. *Family Process*, 45(3), 311-330.
- Thobejane, T. & Flora, T. (2014). An exploration of polygamous marriages: A worldview. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 27(5), 1056-1066.
- Vahadani, H. (2016). Examining the views of Orientalists on the verses of polygamy. Master's thesis in the field of Holy Qur'an Sciences, Mashhad Qur'an Education Faculty, University of Holy Qur'an Sciences and Education, 1-154. (In Persian)

مطالعه‌ی پدیدارشناختی تجربه‌ی زیسته‌ی زنان در خانواده‌های چندهمسر

ملیحه رحمانیان^۱مصطفی ظهیری‌نیا^۲یاسر رستگار^۳

چکیده

این پژوهش در پی مطالعه پدیدارشناختی تجربه زیسته زنان خانواده‌های چندهمسر و توصیف تجارب زیسته آنها است. از آنجا که کمتر به روایت‌ها و تجارب این زنان و چالش‌های مواجهه با آن پرداخته شده، مطالعه حاضر می‌تواند صدای این گروه در حاشیه باشد. روش پژوهش، پدیدارشناسی از نوع توصیفی و میدان مطالعه، خانواده‌های چند همسر شهرستان میناب در استان هرمزگان است. روش نمونه‌گیری، هدفمند و شیوه‌ی دسترسی به صورت گلوله برفی بوده و با ۳۳ نفر از زنانی که در چنین خانواده‌هایی سال‌ها زندگی کرده‌اند، مصاحبه نیمه‌ساختمند انجام گرفته و در نهایت روایت‌های ایشان با استفاده از تکنیک کدگذاری کلایزی تحلیل شده است. تحلیل داده‌ها منجر به کشف ۵ مفهوم کلیدی زندگی تباه شده، واکنش‌های عاطفی ناسازگارانه، آشفتگی‌های روحی و روانی، زن دوم؛ سوگلی، آرامش در زندگی و مواجهه با هوو: از نزاع تا ترحم، همچنین ۱۷ مفهوم ثانویه و ۱۰۵ مفهوم اولیه شد. نتایج نشان داد که امروزه پدیده چندزنی برخلاف تصور که به‌عنوان امری فرهنگی و نسبی‌گرایانه نگریسته می‌شد، دیگر هنجاری قابل قبول برای زنان میدان مطالعه نیست. این پدیده برای زنان با شرایط، مذهب و فرهنگ یکسان همان‌قدر دردناک و رنج‌آور است که برای زنان با مذهب و شرایط متفاوت دردناک و رنج‌آور است و این کاملاً یک امر درونی در همه زنان است.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، هرمزگان، ایران.
rahmanianmalihe1400@gmail.com

۲. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، هرمزگان، ایران. (نویسنده مسئول)
zahirinia@hormozgan.ac.ir

۳. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، هرمزگان، ایران.
rastegar@hormozgan.ac.ir

واژگان کلیدی

چندهمسری، چندزنی، پدیدارشناسی، تجربه زیسته، شهرستان میناب

مقدمه و بیان مسئله

اولین محیط اجتماعی که شخص در آن زندگی می‌کند، خانواده است (عبدالله^۱، ۲۰۰۸). خانواده آغازکننده روابط افراد است و به دلیل اهمیتی که در زندگی انسان‌ها داشته، همواره از دیرباز مورد توجه اندیشمندان بوده و با رویکردهای دینی، فلسفی، اخلاقی، اجتماعی و حقوقی مورد مطالعه قرار گرفته است. معمولاً ازدواج نقطه شروع خانواده است. ازدواج که یک پدیده طبیعی قراردادی است (علائی رحمانی، ۱۳۸۴)، امری جهانی است و در تمامی جوامع و در طول تاریخ وجود داشته است. ازدواج به مجموعه‌ای از نیازهای انسانی پاسخ می‌دهد و منشأ تشکیل خانواده است. ازدواج نمادی از آرزوی خوشبختی تلقی می‌شد، اما امروزه دیگر به‌عنوان گزینه‌ای از سبک زندگی تلقی می‌شود و ممکن است خوشبختی در پی نداشته باشد. لذا بیشتر افراد حداقل یک بار در زندگی خود ازدواج می‌کنند و این تنها رابطه یک فرد نیست، بلکه یک نهاد اجتماعی است که بر زندگی مردم تأثیر می‌گذارد. به طور کلی ازدواج با انتخاب یک شریک شروع می‌شود و نحوه انتخاب آن بر اساس رویه، قوانین و معیارها از فرهنگی به فرهنگ دیگر و از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است (عارف و فاطیما^۲، ۲۰۱۵). به این معنی که ازدواج همواره در طول تاریخ و سراسر دنیا اشکال مختلفی داشته است که البته برخی از اشکال آن امروزه دیگر رؤیت نمی‌شوند. در این بین، رایج‌ترین نوع ازدواج شیوه تک‌همسری^۳ است و شیوه چندشوهری^۴ که طی آن یک زن همزمان می‌تواند چندین شوهر داشته باشد، تنها در مقطعی کوتاه و بسیار محدود، آن هم در جوامع غیرمتمدن وجود داشته است. شیوه چندزنی^۵ نیز نوع دیگری از ازدواج است که در طی آن یک مرد همزمان می‌تواند چندین همسر داشته باشد (ناستی‌زایی، ۱۳۸۵). ازدواج تک‌همسری نیز که به معنای ازدواج یک زن و یک مرد است بر اساس زناشویی مسیحی می‌باشد و در حال

1. Abdullah

2. Arif & Fatima

3. Monogamy

4. Polyandry

5. Polygamy

حاضر گسترده‌ترین نوع ازدواج در بیشتر جوامع، خصوصاً شکل مشروع ازدواج در جهان غرب است (وحدانی، ۱۳۹۵).

در خصوص شیوه ازدواج چندزنی باید گفت که این شیوه از ازدواج که یکی از مباحث اصلی در جوامع مختلف است (توبیجان و فلورا^۱، ۲۰۱۴) و تاریخی به قدمت تاریخ بشر دارد و به عقیده ویل دورانت^۲ این رسم از اجتماعات اولیه بشری سرچشمه گرفته است (رمضان نرگسی، ۱۳۸۴). در حقیقت در بیش از ۷۰ درصد از جوامع شناخته شده برای مردم‌شناسان، به مردان اجازه می‌دهند با بیش از یک همسر ازدواج کنند (توبیجان و فلورا، ۲۰۱۴) و در فرهنگ‌هایی که بیش از ۸۵۰ جامعه در جهان را پوشش می‌دهند، از قبیل آفریقا، آسیا، خاورمیانه، آمریکای شمالی و اقیانوسیه این ساختار خانوادگی رخ داده است (الکرناوی و گراهام^۳، ۲۰۰۶). لذا یک مطالعه انجام شده خاطر نشان کرد که حدود ۸۳ درصد از جوامع بشری اجازه تعدد زوجات را می‌دهند (توبیجان و فلورا، ۲۰۱۴). نرخ چندهمسری در جوامع سنتی به ۵۰ درصد نیز بالغ می‌شود. چالبی^۴ در این خصوص دریافت که ۸ تا ۱۳ درصد از ازدواج‌ها در کویت چندهمسری است و در کشورهای همسایه آن نرخ بالاتر است (الکرناوی و گراهام، ۲۰۰۶). همچنین این رسم در کشورهای جنوب صحرای آفریقا نه تنها یک نوع ازدواج بلکه یک سیستم ارزشی است (هیاز و لیاو^۵، ۱۹۹۷) و بحث در مورد آن از دهه ۱۹۶۰ در الهیات آفریقا به‌طور گسترده آغاز شده و امروزه نیز موضوع مهمی است (بالی^۶، ۲۰۱۳). تقریباً در همه جوامع آفریقایی تعدد زوجات یک نوع ازدواج قابل قبول و معتبر است و در واقع در قبایل آفریقا تک‌همسری در بین افرادی که از وضعیت اجتماعی پایین‌تری برخوردارند بیشتر رایج بوده است (الشرفی و همکاران^۷، ۲۰۱۵).

در رابطه با رسم چند زنی در ایران نیز اولتاریوس^۸ می‌نویسد: "ایرانیان معمولاً اگر کمی پول و دارایی داشته باشند، به‌هیچ وجه به یک زن اکتفا نمی‌کنند و از زمان‌های قدیم مرسوم بوده است که هر مردی چندین زن در خانه خود داشته باشد" (مهرآبادی، ۱۳۷۹). به هر حال امروزه دیگر

1. Thobejane & Flora

2. Will Durant

3. Al.Krenawi & Graham

4. Chaleby

5. Hayase & Liaw

6. Baliy

7. Al-Sharfi et al

8. Olearius

میزان چندهمسری در ایران رقم قابل توجهی نیست و نمی‌توان چندهمسری را ساختی غالب در ساختار خانوادگی ایران به حساب آورد، اما آمارها حاکی از آن است که این پدیده در طی دهه ۱۳۶۰ به خاطر شرایط بحرانی ناشی از جنگ تحمیلی در برخی مناطق کشور افزایش یافت (علی‌نقیان و روستاخیز، ۱۳۹۷). به علاوه، این سنت فرهنگی در ایران در میان اهل سنت نیز امری مرسوم و پسندیده محسوب می‌شود و در مناطقی نظیر سنندج، خراسان شمالی، آذربایجان غربی، لامرد، کهنوج، بوشهر، خوزستان، جزیره‌ی قشم و بلوچستان به میزان بسیار بالایی مشاهده می‌شود (محمدی و شریفی، ۱۳۹۷). بر اساس آمارهای اطلس وضعیت زنان و خانواده که بر مبنای سال ۹۵ تهیه شده است، بالاترین درصد زنانی که همسرشان بیش از یک زن دارد متعلق به استان "سیستان و بلوچستان" و کمترین درصد متعلق به استان "سمنان" است. به طوری که ۱۴/۹ درصد زنان استان سیستان و بلوچستان شوهرشان بیش از یک همسر دارد، پس از آن استان "هرمزگان" با نرخ ۷/۰۳ درصد نسبت به سایر استان‌ها در رتبه دوم قرار گرفته است (روزنامه اعتماد، ۱۳۹۸).

پدیده چندزنی در برخی از شهرها و مناطق شهرستان میناب - به عنوان دومین شهرستان پرجمعیت استان هرمزگان - نیز به طور متعددی مشاهده می‌شود. بر اساس مشاهدات اولیه‌ای که محقق داشته و همچنین از طریق پرسش از مطلعین کلیدی که از افراد محلی و ساکن همین منطقه هستند گویا ساختار خانوادگی چندهمسری به طور متعددی در این منطقه به ویژه در قسمت‌های شرق و جنوب شرقی وجود داشته است و همچنان نیز قابل مشاهده است.

در ازدواج‌های چندهمسری میزان رضایت از زندگی زنان اغلب تحت تأثیر ترتیب زنان قرار دارد. بسته به نوع جامعه این شیوه از ازدواج می‌تواند برای زنان بزرگ‌تر یا جوان‌تر منجر به رضایت و شادکامی بیشتری شود. زنانی که رضایت از زندگی ضعیفی دارند اغلب خود را در برآوردن استانداردهای یک زن موفق که توسط شوهرشان و جامعه تعیین شده است ناموفق می‌بینند (الکرناوی و گراهام، ۲۰۰۶). همچنین مروری بر مطالعات انجام شده در این حوزه حاکی از آن است که این سنت به مانند گذشته فرهنگ غالب محسوب نمی‌شود و دیگر به مانند گذشته حتی در بین سنتی‌ترین قشر زنان این مناطق نیز پذیرفته نیست، در نتیجه این رسم به پدیده‌ای چالش‌برانگیز تبدیل شده و تبعات اجتماعی و روان‌شناختی فراوانی به زوجین به ویژه زنان وارد می‌کند که واکاوی بیشتر وجوه پنهان این پدیده را ضرورت می‌بخشد. از سوی دیگر، فقدان مطالعات در ارتباط با این حوزه به ویژه درباره مناطق جنوبی ایران، اهمیت بیش از پیش پژوهش

حاضر را خاطر نشان می‌سازد.

بنابراین، ناظر بر توصیف وضعیت یاد شده و مبتنی بر رویکرد تفسیری، پژوهش حاضر درصدد برآمد تا روایت‌گر تجربه زیسته زنانی باشد که صدایشان شنیده نشده و در پژوهش‌ها مغفول مانده‌اند. در این راستا، به مطالعه پدیده‌ی چندهمسری از زاویه دید خود زنان پرداخته و سعی نموده که تجربه زیسته زنان خانواده‌های چند همسر را توصیف کند. بر این اساس هدف اصلی از پژوهش پیش رو، شناسایی و توصیف تجربه زیسته زنان در خانواده‌های چند همسر است. البته، این مطالعه اهداف فرعی دیگری نیز دنبال نمود؛ از جمله این‌که پدیده چندهمسری چه چالش‌ها و پیامدهایی برای زنان به همراه داشته و شیوه‌های مواجهه زنان با این پدیده چگونه بوده است؟

پیشینه تجربی

جستجو در منابع مختلف نشان داد، پژوهش‌های انجام شده در زمینه تجربه زیسته زنان از چندهمسری در داخل بسیار اندک است. در میان پژوهش‌های داخلی صورت گرفته، به مطالعه دشتیان و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان چندهمسری و پیامدهای روانی-اجتماعی آن برای زنان می‌توان اشاره کرد که نشان دادند زنانی که در خانواده‌های چندهمسر زندگی می‌کنند با مشکلات فراوانی مانند سطوح پایینی از عزت نفس، عملکرد خانوادگی و تربیت فرزندان و همچنین اختلالاتی مانند جسمانی‌سازی، افسردگی خویی، حساسیت بین فردی، عقاید پارانوئید، خصومت و ... دست‌وپنجه نرم می‌کنند. همچنین، شجاعی و هنرپروران (۱۳۹۹) در پژوهش خود نتیجه گرفتند که در این خانواده‌ها به علت اختیار همسر دوم، زنان در معرض آسیب‌پذیری شدید فردی و اجتماعی نظیر احساس تنهایی، طلاق عاطفی، عدم حمایت خانواده، کاهش رفاه مادی، مشکلات جسمانی، حس حقارت و عدم تعلق عاطفی قرار دارند. فرهمند و رضوانی (۱۳۹۸) دریافتند که خانواده‌های چندهمسری چالش‌ها و مشکلات بیشتری نسبت به خانواده‌های تک‌همسری در دو سازه ساختار و عملکرد خانوادگی دارند. اسمعیلی و همکاران (۱۳۹۸) نیز به این نتیجه رسیدند که ازدواج سنتی و غرایز جنسی به‌عنوان شرایط علی، مقصرانگاری همسر اول، نمای مذهبی، دو اقامت‌گاهی و تسهیل‌گری خانوادگی به‌عنوان شرایط مداخله‌گر، نمایش اقتدار، بسترهای آزاد - تعاملی، دل‌بستگی و توانایی مالی به‌عنوان شرایط زمینه‌ای باعث بروز پدیده برانگیختگی روانی اجتماعی خواهد شد که در نهایت، راهبرد "گذار پرگداز عینی و ذهنی از همسر اول" را به‌وجود

می‌آورد. علی‌نقیان و روستاخیز (۱۳۹۷) نیز نشان دادند چندهمسری در بلوچستان امری جاافتاده است و این امر را باید نتیجه جایگاه نازل زنان بلوچ در سلسله مراتب اجتماعی و اقتصادی، وابستگی مالی آنها، عدم حمایت حقوقی از طلاق و جدایی زن و فقدان پشتیبانی‌های اجتماعی دانست.

در میان پژوهش‌های خارجی صورت گرفته در باب پدیده چندهمسری نیز گادبن و گلدنر^۱ (۲۰۲۰) به این نتیجه رسیدند درحالی که برخی از زنان آرزوی برقراری روابط عاشقانه با همسرانشان را داشتند، دیگران تمایل به انتقام‌گیری داشتند. علاوه بر این، اشتیاق به روابط عاشقانه، حسادت، عصبانیت و میل به انتقام و عدالت از روایت‌ها پدیدار شد. سینای و پلگ^۲ (۲۰۲۰) نیز دریافتند که زنان واکنش‌های احساسی و جسمانی شدیدی نسبت به ازدواج شوهرشان با زن دیگر نشان داده‌اند و زندگی در یک خانواده چندهمسری، به ویژه برای کسانی که در سن پایین ازدواج کرده‌اند، بر میزان رضایت زناشویی آنها تأثیر منفی داشته است. دیریکس و همکاران^۳ (۲۰۱۹) گزارش نمودند اکثر زنان مبتلا به ناباروری در ازدواج‌های چندهمسری در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و برای عبور از چالش‌ها از ترکیبی از راهبرهای سازگاری، مقابله و مقاومت استفاده می‌کنند. ابراهیم و همکاران^۴ (۲۰۱۷) نشان دادند که زنان تمایل به تصورات دوگانگی در تعدد زوجات داشتند و تعدد زوجات را بسته به پیشینه اسلامی و تجارب زندگی زناشویی‌شان مطلوب یا نامطلوب درک می‌کنند. زنانی که تجربیات مطلوبی در ازدواج‌های خود داشتند تمایل به درک مطلوب تعدد زوجات دارند، درحالی که زنانی که تجربیات نامطلوب داشته‌اند، تمایل به درک نامطلوب در مورد تعدد زوجات دارند. الکرناوی و گراهام (۲۰۰۶) نیز گزارش دادند که پریشانی روانی در زنان دارای چندهمسر، به‌طور معناداری بالاتر است. همچنین، نتایج پژوهش اوزکان و همکاران^۵ (۲۰۱۸) نشان داد که شرکت‌کنندگان از خانواده‌های چندهمسری به‌خصوص همسران ارشد، پریشانی روانی بیشتری داشته‌اند. همچنین حسونه^۶ (۲۰۰۱) دریافت که تجارب زنان مسلمان آمریکایی از تعدد زوجات با سوءاستفاده‌هایی درهم تنیده است. در این پژوهش زنان

1. Gadban & Goldner

2. Sinai & Peleg

3. Dierickx et al

4. Abraham et al

5. Ozkan et al

6. Hassouneh

اظهار داشتند که در مقایسه با همسران دیگر، با آنها به صورت ناعادلانه رفتار می‌شود. آنها این رفتار را به‌عنوان یک سوءاستفاده عاطفی و شکست مذهبی از طرف همسر خود درک کرده‌اند. همچنین این سوءاستفاده پیچیده و ممکن است موارد بیشتری را نیز شامل شود؛ مواردی از جمله این‌که ممکن است توسط همسران تحت عنوان بددهنی درک شود.

در نقد پژوهش‌های پیشین باید خاطر نشان کرد که بیشتر آنها، به‌ویژه پژوهش‌های داخلی با روش‌های کمی انجام شده است. این در صورتی است که پرسشنامه‌های آماری توانایی پرداختن به تمامی زوایای موضوع مورد نظر و ارزیابی آنها را ندارند و همچنان زوایای ناشناخته و قابل کشف در این حوزه وجود دارد. لذا، این مطالعه با رویکرد کیفی به بررسی این موضوع پرداخته که روش مناسب‌تری برای درک و موشکافی عمیق پدیده چندهمسری است و از این طریق بهتر می‌توان به زوایای پنهان موضوع مورد مطالعه دست یافت.

چارچوب نظری

در پژوهش کیفی، استفاده مستقیم از نظریه‌ها کمتر مدنظر است. در این پژوهش نیز مرور نظریه‌ها، صرفاً برای افزایش حساسیت نظری محقق انجام گرفته است.

گیدنز^۱ جزء معدود جامعه‌شناسان شناخته شده است که به روابط زنان در خانواده‌های چندهمسری اشاره کرده است؛ زنان در خانواده‌های چندهمسری اصطلاحاً "هوو" نامیده می‌شوند. هووها گاهی در یک مسکن مشترک زندگی می‌کنند و گاهی نیز در مسکنی جدا از یکدیگر به سر می‌برند. آنها ظاهراً رابطه‌ای دوستانه با یکدیگر دارند، اما این وضعیت می‌تواند به تنش و رقابت نیز منجر شود. همچنین، معمولاً بین هووها یک حس حسادت در جلب توجه شوهر و برخورداری از الطاف وی وجود دارد (گیدنز، ۱۳۸۹).

در مطالعات انسان‌شناسان نیز به این پدیده به‌عنوان یک رسم فرهنگی اشاره شده که به اندازه جامعه بشری قدمت دارد و از میان نمونه‌های بسیار زیاد می‌توان به حضرت سلیمان، داوود و ابراهیم اشاره کرد (بالی، ۲۰۱۳). چندزنی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه بسیار گسترده است و اگرچه از دهه ۱۹۷۰ کاهش یافته است، اما همچنان در کشورهای جنوب صحرای آفریقا

^۱. Giddens

پایدار است (بولتز و چرت^۱، ۲۰۱۵). این رسم تقریباً در همه جوامع آفریقایی یک نوع ازدواج قابل قبول و معتبر است. بیٹی^۲ به‌عنوان یکی از انسان‌شناسان به اهمیت فرزندآوری در ازدواج‌های آفریقایی اشاره می‌کند و می‌گوید ازدواج و فرزندآوری داروهای ضد مرگ هستند. درحالی که مرگ به نابودی زندگی می‌انجامد، ازدواج و فرزندآوری همیشه از او جلو می‌رود (بالی، ۲۰۱۳).

در بررسی کتب مقدس ادیان الهی چنان برمی‌آید که رسم تعدد زوجات تقریباً در تمامی ادیان به جز دین مسیحیت که البته در این دین نیز جوازی مبنی بر ممنوعیت چندزنی صادر نشده است، وجود داشته است. در متون دین مسیحیت، نص صریحی که مبنی بر ممنوعیت این رسم باشد وجود ندارد. بنابر اعتقاد نویسندگان ممنوعیت تعدد زوجات در مسیحیت مربوط به قوانین حاکم بر روم باستان است. لذا در نظر رؤسای اولیه کلیسا این رسم ممکن است به نظام خانواده آسیب برساند. بنابراین، تک‌همسری برای حفظ نظام خانواده بهتر است. از طرفی، چون این قوانین از قدیم در روم حاکم بوده است، لذا زحمت بررسی نصوص دینی مسیحیت را به خود ندادند تا این‌که به مرور این رسم ممنوع و حرام شد (رمضان نرگسی، ۱۳۸۴). معمولاً چندهمسری توسط گروه‌های قومی و مذهبی غیرغربی به‌ویژه مسلمان پذیرفته شده است و در اکثر کشورهای مسلمان تعدد زوجات از نظر دینی مجاز و از نظر فرهنگی نیز تأیید شده است (اعظم و همکاران^۳، ۲۰۲۱).

رویکردی که دین اسلام در رابطه با تعدد زوجات دارد نیز مشروط به برقراری عدالت بین همسران است و چون برقراری عدالت در کثرت همسران امکان‌پذیر نیست مردان را از تعدد زوجات برحذر می‌دارد. از این رو توصیه می‌کند که مسلمانان تنها با یک نفر ازدواج کنند. همچنین این واقعیت که پیامبر چند همسر داشته، نمی‌تواند توجیهی برای عملکرد مسلمانان باشد، زیرا قرآن کریم می‌گوید نه پیامبر و نه همسرانش مانند سایر زنان و مردان نیستند (ایشیاکو^۴، ۲۰۱۴).

لذا در قرآن کریم آمده که اگر مردان می‌ترسند نتوانند بین همسران خود با عدالت برخورد کنند فقط به یک زن اکتفا کنند (غلام^۵، ۲۰۱۲) و مرجع مناسب برای این‌که چگونه یک همسر در هنگام ازدواج برای مرد کافی است زندگی حضرت آدم (ع) و حوا است. خداوند حوا را برای او به‌عنوان تنها همسر خود ساخت. از این مثال آشکارا مشخص است که خداوند متعال قصد داشته است که

1. Boltz & Chort

2. Beattie

3. Azam et al

4. Ishiaku

5. Ghulam

مرد بیش از یک همسر نداشته باشد (علم و لازم^۱، ۲۰۱۰). لذا فلسفه تعدد زوجات در اسلام، فراهم آوردن آسایش و تأمین امنیت برای یتیمان، اتحاد خانواده‌ها و تمهید فرصتی برای زنان بیوه و مطلقه است که دوباره ازدواج کنند. به عبارتی، تعدد زوجات تعداد فزاینده‌ای از زنان بی سرپرست را در خود جای می‌دهد. همچنین اگر زوجه ناشایست باشد یا نتواند وظایف زناشویی خود را به دلیل بیماری انجام دهد، تعدد زوجات یک راهکار طبیعی است. اگر همسر نتواند نیازهای جنسی بیش از حد شوهر خود را برطرف کند، تعدد زوجات ابزاری است که می‌تواند شیوع زنا، سقط جنین، لژیون و همجنس‌گرایی را کنترل کند (فیلیپس و جونز^۲، ۱۹۸۵). از طرفی، تعدد زوجات ابزاری برای آشتی عدم تعادل یا تنظیم بین جمعیت زنان و مردان است. اهمیت دیگر تعدد زوجات نیز مربوط به احیای سنت و ارتقای اعمال خوب مانند افزایش ایمان، همراهی، امنیت، لذت، خرد و برابری در زندگی است. تمام آنچه برای مؤمن لازم است این است که احساس عدالت و برابری را بین زن یا همسر خود نشان دهد (ایشیاکو، ۲۰۱۴). به طور کلی تعدد زوجات در اسلام بنا بر دلایل اجتهادی کتاب، سنت، اجماع فقیهان مذاهب اسلامی و سیره قطعیه مسلمانان امری پذیرفته شده است (محمدتقی‌زاده و حمیدی‌سوها، ۱۳۹۶). لذا در تمام ادیان الهی برای تعدد زوجات شروطی قائل شده‌اند و رعایت عدالت شرطی اساسی در تعدد زوجات در همه ادیان است (امامی، ۱۳۹۲).

روش‌شناسی پژوهش

در بین روش‌هایی که در علوم اجتماعی مرسوم است روش کیفی به فهم دقیق کنش انسان‌ها و طرز نگاهشان، بیشتر یاری می‌رساند. از این‌رو، روش پژوهش حاضر کیفی و از نوع پدیدارشناسی توصیفی است. میدان مطالعه پژوهش حاضر شهرستان میناب واقع در استان هرمزگان است و با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و به شیوه دسترسی گلوله برفی با ۳۳ نفر از زنان خانواده‌های چندهمسری به روش باز و نیمه‌ساختاریافته مصاحبه انجام شده است.

با توجه به این‌که سنت چندهمسری در مناطق و بخش‌های مختلف جنوب ایران از جمله هرمزگان و شهرستان میناب همچنان وجود دارد، بنابراین دسترسی به مشارکت‌کنندگان با بررسی

1. Alam & Lazim

2. Phillips & Jones

میدانی اولیه قابل انجام بود. مضافاً، یکی از محققین، به‌عنوان معلم آموزش و پرورش در مناطق روستایی شهر میناب فعالیت می‌کند و با زنان درگیر این پدیده بارها مواجهه داشته است. از سوی دیگر، شغل محققین در ایجاد اعتمادسازی بسیار مؤثر افتاد.

در ابتدا محقق با پرس و جو از مطلعین میدان پژوهش در مناطق ناآشنا اقدام به شناسایی سوژه‌ها نموده و طی هماهنگی و کسب اجازه از آنها مصاحبه صورت گرفت. در انتهای مصاحبه محقق از آنها تقاضا کرد که اگر زنان خانواده‌های چندهمسر دیگری را می‌شناسند معرفی کنند و در این میان بعضی از شرکت‌کنندگان افرادی را معرفی نمودند. از طرفی، خود محقق نیز به‌صورت بی‌واسطه در بعضی از نواحی بر اساس شناخت خود دست به انتخاب مشارکت‌کنندگان زده و با آنها مصاحبه انجام داد که در نهایت هر کدام از آنها نیز مشارکت‌کنندگان دیگری را معرفی و خود واسطه این آشنایی شدند. به این ترتیب برای یافتن سوژه‌ها از دو روش هدفمند و گلوله برفی استفاده شد و این روند تا به اشباع رسیدن داده‌ها ادامه داشت و در نهایت روند جمع‌آوری داده‌ها با ۳۳ مصاحبه خاتمه یافت. لذا بعد از انجام هر مصاحبه، روایت‌های مشارکت‌کنندگان که با اخذ رضایت آنها ضبط شده بود، بر روی کاغذ پیاده، کدبندی و تجزیه و تحلیل شدند تا بازخورد لازم برای مصاحبه‌های بعدی یا کفایت و اشباع داده‌ها را فراهم کنند. محقق در طول هر مصاحبه پس از معرفی خود و بیان شرح مختصری از اهداف پژوهش خود و تأکید بر اصل رازداری، مصاحبه را آغاز نموده است. انجام مصاحبه‌ها در منازل مشارکت‌کنندگان، طی ۱ تا ۴ ساعت متناسب با روایات، حوصله و علاقه ایشان انجام‌شده و پس از اتمام هر مصاحبه محقق شماره همراه مشارکت‌کنندگان را دریافت تا پس از پیاده‌سازی روایت‌ها اگر متوجه نقاطی مبهم در پاسخ‌ها شود با آنها تماس بگیرد و مجدداً از آنها بخواهد بیشتر شرح دهند. همچنین، در طول مصاحبه که در فضایی گرم و صمیمی انجام شد، محقق از پیش‌داوری در پاسخ‌گویی شرکت‌کنندگان به سؤالات خودداری نموده و در نتیجه مصاحبه‌ها در فضایی باز و آزاد انجام شد. تحلیل داده‌های پژوهش نیز طبق رویکرد پدیدارشناسی توصیفی کلایزی انجام و درون‌مایه‌های اصلی استخراج شدند.

اعتبار تحقیق

با توجه به این‌که ارجاع به نقل‌قول‌ها یکی از روش‌های اعتباربخشی به ایده‌ها و نظرات خود است لذا محقق در زمینه اعتباربخشیدن به نتایج پژوهش حاضر از این تکنیک استفاده نموده است.

همچنین، محقق پس از اتمام روند مصاحبه و تحلیل داده‌ها بر اساس تکنیک کلایزی در جهت باورپذیری مفاهیم استخراج شده از سوی شرکت‌کنندگان، مفاهیم مطرح شده را با آنها در میان گذاشته تا اطمینان حاصل کند که مفاهیم برداشت شده از سوی محقق دقیقاً همان مفاهیم مورد نظر شرکت‌کنندگان است. از طرفی، تحلیل داده‌ها توسط دو نویسنده دیگر پژوهش بررسی شد و این امر به اعتبار آنها افزوده است.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی زنان مشارکت‌کننده

مشارکت‌کنندگان در این پژوهش ۳۳ نفر زن در بازه سنی ۲۷ تا ۶۱ سال بودند که میانگین سنی آنها ۴۶/۹۶ سال است و حدود ۴۰ درصد آنها در بازه سنی ۵۰ سال به بالا قرار داشتند. میزان تحصیلات مشارکت‌کنندگان از بین درجات بی‌سواد تا کارشناسی متغیر است و حدود ۷۲ درصد آنها دارای تحصیلات زیردیپلم بودند. حدوداً ۱۵ درصد زنان شرکت‌کننده در پژوهش دارای مدرک کارشناسی (۵ نفر)، ۳ درصد دارای مدرک فوق‌دیپلم (۱ نفر)، ۹ درصد دارای مدرک دیپلم (۳ نفر)، ۱۵ درصد دارای مدرک زیر دیپلم (۵ نفر)، ۲۴ درصد دارای سواد در سطح ابتدایی (۸ نفر) و ۳۳ درصد از آنها نیز کاملاً بی‌سواد (۱۱ نفر) بودند. با توجه به میزان تحصیلات مشارکت‌کنندگان، مشاغل آنها بیشتر از نوع خدماتی و سطح پایین است و تنها حدود یک‌چهارم آنها خود را کارمند معرفی نمودند که از این تعداد نیز حدود یک‌دوم آنها به مشاغل خدماتی دولتی مشغول هستند.

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان^۱

نام	همسر	سن	تحصیلات	شغل	مدت ازدواج	تعداد فرزندان	ساکن: شهر/روستا	شغل همسر
زلیخا	اول	۵۵	بی‌سواد	خانه‌دار	۳۸	۵	روستا	آزاد
مهتاب	اول	۵۳	ابتدایی	کارمند	۳۵	۴	روستا	آزاد
مهرانگیز	اول	۳۵	کارشناسی	کارمند	۱۳	۳	روستا	کشاورز
مرجان	اول	۳۴	ابتدایی	خیاط	۱۳	۲	روستا	بیکار

۱. به علت حفظ حریم خصوصی افراد، تمامی اسامی به کار رفته در جدول مشخصات مستعار است.

پرستو	اول	۵۵	بی‌سواد	خانه‌دار	۳۸	۴	روستا	کارمند
کلثوم	اول	۶۰	بی‌سواد	خانه‌دار	۴۲	۵	روستا	آزاد
شهلا	اول	۴۵	ابتدایی	خانه‌دار	۳۲	۴	روستا	کارمند
طیبه	اول	۵۹	ابتدایی	دست‌فروش	۳۵	۲	شهر	آزاد
پری	اول	۶۰	بی‌سواد	خانه‌دار	۴۵	۹	شهر	آزاد
ستاره	اول	۵۴	نهم قدیم	خانه‌دار	۳۸	۷	شهر	مهندس
شهربان	اول	۳۳	دیپلم	خانه‌دار	۱۰	۲	شهر	آزاد
الهه	اول	۴۳	دیپلم	خانه‌دار	۲۰	۴	روستا	آزاد
گیتی	اول	۴۳	کارشناسی	کارمند	۲۰	۲	شهر	معلم
ماهرخ	اول	۵۵	فوق‌دیپلم	کارمند	۲۵	۷	شهر	آزاد
سارا	اول	۳۹	راهنمایی	خانه‌دار	۲۱	۳	روستا	آزاد
آذر	اول	۵۷	بی‌سواد	کارگر	۴۳	۸	روستا	آزاد
ناهید	اول	۴۷	بی‌سواد	خانه‌دار	۶	۳	روستا	آزاد
بنفشه	دوم	۳۸	کارشناسی	خانه‌دار	۱۹	۱	شهر	مهندس
محدثه	دوم	۴۷	بی‌سواد	خانه‌دار	۲۳	۲	روستا	کارمند
افسانه	دوم	۲۷	دبیرستان	خانه‌دار	۲	۱	روستا	آزاد
الهام	دوم	۵۲	بی‌سواد	خانه‌دار	۳۵	۳	شهر	معلم
زهرا	دوم	۴۸	دیپلم	کارمند	۱۴	۴	روستا	کشاورز
مینو	دوم	۵۰	بی‌سواد	خانه‌دار	۳۲	۴	روستا	آزاد
سهیلا	سوم	۶۱	ابتدایی	کارمند	۳۲	۲	روستا	کارمند
فرخنده	دوم	۵۷	ابتدایی	خانه‌دار	۱۰	۰	روستا	کارمند
مهلا	دوم	۴۱	کارشناسی	کارمند	۱۳	۲	شهر	کارمند
زهرة	دوم	۴۳	راهنمایی	کارگر	۲۳	۳	روستا	آزاد
تابنده	دوم	۴۵	ابتدایی	خانه‌دار	۴	۰	روستا	کارمند
محبوبه	دوم	۴۱	دبیرستان	خانه‌دار	۱۰	۳	روستا	آزاد
شیدا	دوم	۳۵	کارشناسی	کارمند	۱	۰	روستا	کارمند
مهدیه	دوم	۵۰	ابتدایی	خانه‌دار	۱۶	۲	روستا	آزاد
نازخاتون	دوم	۴۲	بی‌سواد	کارگر	۲۸	۵	روستا	آزاد
فرزانه	دوم	۴۵	بی‌سواد	کارگر	۲۳	۳	روستا	آزاد

منبع: یافته‌های پژوهش

ملاحظات اخلاقی

با توجه به این که موضوع پژوهش مستقیماً زندگی خصوصی مصاحبه‌شوندگان را هدف قرارداد بود، لذا تلاش شد با دادن شرح مختصری از هدف تحقیق برای شرکت‌کنندگان در آنها انگیزه و رغبت شرکت در مصاحبه ایجاد شود و سپس با افراد راغب در فضایی دوستانه و به صورت محرمانه مصاحبه و گفتگو شد. قبل از انجام مصاحبه به تک تک آنها در رابطه با ضبط صدایشان اطمینان داده شد که تمامی اطلاعات به صورت رمزی و کدگذاری شده در پژوهش آورده خواهد شد و صدای ضبط شده آنها بلافاصله بعد از پیاده‌سازی توسط پژوهشگر، حذف می‌شود.

یافته‌های پژوهش

زندگی تباه شده

طبق یافته‌های ارائه‌شده در جدول ۲، تحلیل داده‌ها به شکل‌گیری مفهوم کلیدی زندگی تباه شده منجر شد که شامل ۳ مفهوم ثانویه و ۱۳ زیرمجموعه (سردی در روابط با همسر، نزاع و درگیری با همسر، بی‌کفایت پنداشتن همسر، جدایی از همسر، درماندگی و بیچارگی در زندگی، دست کشیدن از دنیا، یاس و ناامیدی در زندگی، نارضایتی از زندگی، رهاشدگی، بی‌کفایت پنداشتن خود، عذاب وجدان، شرمساری و درک تنفر اطرافیان از خود) و ۴۴ مفهوم اولیه است که به شرح جدول ۲ به صورت مبسوط با استناد به گفته‌های مصاحبه‌شوندگان مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۲. مفاهیم ثانویه و اولیه مرتبط با مفهوم کلیدی زندگی تباه شده

مفهوم کلیدی	مفاهیم ثانویه	مفاهیم اولیه
زندگی تباه شده	سردی در روابط با همسر	سردی عاطفی، سردی جنسی، بی‌اعتمادی به عشق و علاقه همسر
	نزاع و درگیری با همسر	نزاع و درگیری‌های کلامی با همسر، نزاع و درگیری‌های فیزیکی با همسر
	بی‌کفایت پنداشتن همسر	بی‌عرضه دانستن همسر، بی‌ارزش دانستن همسر، مقصر دانستن همسر

مفهوم کلیدی	مفاهیم ثانویه	مفاهیم اولیه	
مفهوم کلیدی	جدایی از همسر	میل به جدایی از همسر، اقدام برای جدایی از همسر، جدا شدن از همسر	
	بریدن از زندگی	درماندگی و بیچارگی در زندگی	رنجدیدگی، سرگشتگی، بی‌پشت و پناهی، بی‌حوصلگی، منزوی شدن، درک نشدگی،
		دست کشیدن از دنیا	شکست در زندگی، میل به مرگ، اقدام به خودکشی
		یاس و ناامیدی در زندگی	یاس و ناامیدی، پوچ بودن زندگی، احساس پوچی در خود، بی‌هدفی
		نارضایتی از زندگی	نارضایتی از ازدواج مجدد همسر، نارضایتی از همسر، نارضایتی از ازدواج خود، درک نارضایتی فرزندان
	بریدن از خود	رهاشدگی	تنهایی، احساس طردشدگی، درک بی‌تفاوتی همسر نسبت به خود، درک بی‌تفاوتی همسر نسبت به فرزندان خود
		بی‌کفایت پنداشتن خود	بی‌عرضه پنداشتن خود، خود کم پنداشتن در برابر هوو، مقصر پنداشتن خود
		عذاب وجدان	عذاب وجدان نسبت به همسر، عذاب وجدان نسبت به هوو، عذاب وجدان از پرخاشگری به فرزندان، احساس گناه و نفرت از خود
		شرمساری	شرمساری از همسر دوم شدن، شرمساری از ازدواج مجدد همسر، مورد ملامت مردم واقع شدن
		درک تنفر اطرافیان از خود	درک تنفر هوو از خود، درک تنفر مردم از خود

منبع: یافته‌های پژوهش

دل بریدن از همسر: این مفهوم ثانویه شامل ۴ مجموعه مفاهیم سردی در روابط با همسر، نزاع و درگیری با همسر، بی‌کفایتی همسر و جدایی از همسر است. لذا رسیدن به این مرحله به یک‌باره در فرد ایجاد نمی‌شود، بلکه به مرور و در ابتدا با کم‌رنگ شدن روابط عاطفی بین زوجین و شروع

به نزاع و درگیری با یکدیگر صورت می‌گیرد. در چنین خانواده‌هایی، دل‌مردگی و نداشتن رابطه زناشویی به شدت رایج است:

"حس زن وشوهری باهاش نداشتم، ۱۶ سالیه که رابطه زناشویی نداریم، احساس می‌کنم مرده" (پری ۶۰ ساله؛ همسر اول).

فقدان احساس به دلیل عدم تحقق خواسته‌های زن و اختلاف سنی زیاد بین زن و مرد نیز وجود دارد:

"شوهرم به من می‌گفت من چقدر تو رو دوست دارم اما تو گاهی دوست داشتنت رو بروز نمی‌کنی، می‌گفتم چطوری ابراز کنم به مردی که این قدر از من بزرگ‌تره، من دوستش نداشتم، بهش می‌گفتم من نمی‌تونم" (الهام ۵۲ ساله؛ همسر دوم).

دل بریدن از همسر و شوهر در بین این زنان چنان شدید می‌شود که گویی دو غریبه در کنار هم هستند.

بریدن از زندگی: این مفهوم ثانویه از ۴ مجموعه مفاهیم درماندگی و بیچارگی در زندگی، دست کشیدن از دنیا، یاس و ناامیدی و نارضایتی در زندگی تشکیل شده است. در این واکنش عاطفی زنان از زندگی خود ناراضی و آن را آکنده از غم و ناامیدی می‌بینند. فشارهای طاقت‌فرسای زندگی منجر به درماندگی آنها شده و زندگی را برایشان بی‌معنی و پوچ نموده است:

"الان من توی هوا موندم و حال و حوصله چیزی ندارم، ... هووم برام پاپوش درست می‌کرد و شوهرم رو با من بد می‌کرد، یکبار شوهرم منو زد، رفتم قرص خوردم، اوایل دوست داشتم بمیرم، می‌گفتم خودمو بکشم که نباشم و این زجرا رو بکشم. من توی زندگی شکست خوردم" (گیتی ۴۳ ساله؛ همسر اول).

لذا فشارهای طاقت‌فرسای تحمیل‌شده و همچنین تداوم وجود این حالات عاطفی در فرد منجر به از دست دادن انگیزه وی برای ادامه زندگی می‌شود. همانطور که در عده‌ای از زنان منجر به ایجاد میل مرگ و اقدام به خودکشی شده است:

"غصه من زیاد بود، شوهرم خیلی زجرم داد، بهمون نمی‌رسید، تو زندگی اصلاً لذت نبردم، زندگی پوچ بود برام، از زندگیم ناراضی نبودم تا الان. آدم بدون شوهر بشینه، موهاش مثل دندوناش سفید بشه اما زن مرد زن دار نشه، من باوجودی که ۱۴ سالم بیشتر نبود اما راضی نبودم. من توی زندگی شکست خوردم، تا همین الان چندین بار می‌خواستم خودم بکشم"

(نازحاتون ۴۲ ساله؛ همسر دوم).

بریدن از خود: این مفهوم ثانویه نیز از ۵ مجموعه مفاهیم رهاشدگی، بی‌کفایت پنداشتن خود، عذاب وجدان، شرمساری و درک تنفر اطرافیان از خود تشکیل شده است. در این حالت عاطفی فرد از هویت خویش، از خود واقعی خویش فاصله گرفته و درگیر احساس رهاشدگی است. بنفشه ۳۸ ساله که همسر دوم هست و بعد از وی نیز همسرش مجدد ازدواج نموده در این خصوص می‌گوید:

"شوهرت که زن می‌گیره احساس می‌کنی تو رو طرد کرده، وقتی با این زن ازدواج کرد دیگه کاری به من نداشت". وجود چنین احساسی به علاوه نگاه و احادیث اطرافیان منجر می‌شود که فرد در خود احساس بی‌کفایتی و بی‌ارزشی کند. "کوچیک شدم، با خودم می‌گفتم حالا زنها می‌گن چه مشکلی داشت که رفت زن گرفت، می‌گفتم اگر طلاق بگیرم نمی‌گن که طلاق گرفت، می‌گن طلاقش داد، همش فکر می‌کردم یه ایرادی داشتم، همش توی خودم دنبال عیبی بودم ...".

واکنش‌های عاطفی ناسازگارانه

طبق یافته‌های ارائه‌شده در جدول ۳، تحلیل داده‌ها به شکل‌گیری مفهوم کلیدی واکنش‌های عاطفی ناسازگارانه منجر شد که از ۴ مفهوم ثانویه و در مجموع ۲۷ مفهوم اولیه تشکیل شده است. گاهی در زندگی افراد یک سری حوادث و فعل و انفعالاتی ایجاد می‌شود، اتفاقاتی رخ می‌دهد و از حالت انسان‌دوستانه خود فاصله می‌گیرد. لذا اکثریت زنان شرکت‌کننده در پژوهش این تغییر حالت در درون خود را گزارش کردند. آنها در اظهاراتشان میل به انتقام، خشم و کینه‌ای که در آنها ریشه دوانیده را گزارش نمودند.

جدول ۳. مفاهیم ثانویه و اولیه مرتبط با مفهوم کلیدی واکنش‌های عاطفی ناسازگارانه

مفاهیم کلیدی	مفاهیم ثانویه	مفاهیم اولیه
	نفرت از دیگران	تنفر از هوو، تنفر از همسر، تنفر از مردان، تنفر از زنان، تنفر از فرزندان هوو

واکنش‌های عاطفی ناسازگارانه	کینه‌توزی	کینه گرفتن از هوو، کینه گرفتن از همسر
	خشم و پرخاشگری	خشم از هوو، خشم از همسر، خشم از غیاب همسر، خشم از مردم، پرخاشگری به فرزندان، پرخاشگری به همسر
	میل به انتقام و انتقام‌گیری	میل به انتقام از هوو، انتقام گرفتن از هوو، میل به انتقام از همسر، انتقام گرفتن از همسر، عدم گذشت از همسر، عدم گذشت از هوو، در تنگنا قراردادن همسر، میل به کشتن هوو، میل به کشتن همسر، راضی به مرگ هوو، توسل به خداوند، خرسندی از اختلاف بین همسر و هوو، میل به طلاق دادن هوو توسط همسر، ملامت همسر

منبع: یافته‌های پژوهش

نفرت از دیگران: این مفهوم ثانویه از ۵ مفهوم اولیه نفرت از هوو، نفرت از همسر، نفرت از مردان، نفرت از زنان و نفرت از فرزندان هوو تشکیل شده است. زنان چنین خانواده‌هایی به‌ویژه زنان اول در معرض احساسات منفی و عمیقی که ناشی از دسترسی رقیب به همسر است قرار دارند:

"از شوهرم، از هووم نفرت داشتم، دلم می‌خواست خفش کنم، از بچش هم متنفر بودیم، هنوز که هنوز دلمون نمی‌خواد ببینمش" (گیتی ۴۳ ساله؛ همسر اول). نازخاتون ۴۲ ساله (همسر دوم) نیز می‌گوید: "از بس شوهرم نرسید و توجه نکرد بهمون نفرت دارم ازش".

خشم و پرخاشگری: این مفهوم ثانویه از ۶ مجموعه مفاهیم اولیه، خشم از هوو، خشم از همسر، خشم از غیاب همسر، خشم از مردم، پرخاشگری به فرزندان و پرخاشگری به همسر تشکیل شده است. در صورتی که شوهر بدون رضایت همسر اول اقدام به ازدواج مجدد کند نازل‌ترین مرحله ناسازگاری از بداخلاقی و پرخاشگری شروع می‌شود:

"اگر می‌رفت اونجا دست به یقش می‌شدم، خدا نکرده بود که بچم یه سرفه زده بود، همین رو بهانه می‌کردم که بچه مریض شده و تو نبود و دست به یقش می‌شدم. اگر کاری واجب هم نبود انجام بشه می‌گفتم واجبه الان انجام بشه، دیگه می‌پریدیم به هم..." (ستاره ۵۴ ساله؛ همسر اول).

البته این حجم از خشم و عصبانیت صرفاً شامل حال زنان اول نیست و زنان دوم نیز به گونه‌ای دیگر با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. زهره ۴۳ ساله که در سن پایین و با تصمیم بزرگترها همسر دوم شده نیز چنین می‌گوید:

"وقتی که پیش اونه و می‌دونم برای چی رفته، عصبانی و ناراحت میشم ...، بارها توی جمع بودم، مردم اظهار نظر می‌کنن در مورد زنا‌ی دوم، من عصبانی می‌شم ...".

کینه‌توزی: این مفهوم شامل ۲ مفهوم اولیه کینه از هوو و کینه از همسر است. از آنجا که زنان نمی‌توانند به راحتی ازدواج مجدد همسرشان را بپذیرند، این مساله احساس انزجار و نفرت را در آنها نسبت به همسر و هوویشان بیدار نموده و منجر به رشد بذر کینه در دل آنها شده است:

"کینه زنه رو خیلی به دل داشتم، زندگی‌ای که خوب بود، اومد آرامش خودمو بچه‌هامو بهم زد. کینه نسبت به هووم و شوهرم داشتم، من دستم به زنه نمی‌رسید اما حال شوهرم رو می‌گرفتم، با دعوا کردن با شکوندن ... (ستاره ۵۴ ساله، همسر اول)..." "از اینکه شوهرم اینکارو باهام کرده کینش داشتمو دارم". با این حال گرچه عصبانیت، کینه نسبت به شوهر و هوو در روایت‌های زنان دیده شده اما بیشتر آنها به گوشه‌ای رانده شده و فقط میل به انتقام دارند (سارا ۳۹ ساله، همسر اول).

میل به انتقام و انتقام‌گیری: این مفهوم ثانویه شامل ۱۴ مفهوم اولیه، میل به انتقام از هوو، انتقام گرفتن از هوو، میل به انتقام از همسر، انتقام گرفتن از همسر، عدم گذشت از همسر، عدم گذشت از هوو، در تنگنا قراردادن همسر، میل به کشتن هوو، میل به کشتن همسر، راضی به مرگ هوو، توسل به خداوند، خرسندی از اختلاف بین همسر و هوو، میل به طلاق دادن هوو توسط همسر و ملامت همسر است. وجود ناسازگاری و اختلاف زوجین و هووها با یکدیگر در چنین خانواده‌هایی به شدت رایج است تا جایی که وقتی شوهر با فضایی نامناسب و متشنج مواجه می‌شود تمایل بیشتری به یک زن، اغلب زن دوم، پیدا کرده و زن دیگر تنها شده و بار زندگی را به تنهایی به دوش می‌کشد. با ادامه این روند وضعیت بدتر شده و زن طیفی از اقدامات عملی نظیر انتقام از شوهر، انتقام از هوو یا حتی انتقام از بستگان شوهر و اقدام قانونی و شکایت به دادگاه را انجام می‌دهد:

"خیلی جنگیدم برای این که شوهرم ولش کنه اما فایده نداشت، رفت و رهام کرد، از ته قلبم همسر رو نمی‌بخشم. اوایل دوست داشتم برای شوهرم جوری صحنه سازی کنم که منم با کسی در ارتباطم، بهش بگم اره با کسی بودم به تو چه ...، دلم می‌خواست از زنه انتقام بگیرم، همش توی ذهنم براش نقشه می‌کشیدم ... " (گیتی ۴۳ ساله؛ همسر اول)...

"گفتم همینطور که این به من خیانت کرد منم بهش خیانت می‌کنم، دوست هم برای خودم پیدا کردم، صحبت می‌کردم باهاشون، حالا به جاهای باریک نکشید، دیگه مثل قبل نیستم که براش خونه و زندگی جمع کنم، از این ور پول بیاره از اون ور خرج می‌کنم، بهشم گفتم من بمیرم هم تو رو حلال نمی‌کنم، یه وقتایی شده پشت سر هووم دروغ می‌گم، دروغ می‌گم که بینشون دعوا درست کنم".

آشفته‌گی‌های روحی و روانی

طبق یافته‌های مندرج در جدول ۴، تحلیل داده‌ها به شکل‌گیری مفهوم کلیدی آشفته‌گی‌های روحی و روانی منجر شد که از ۲ مفهوم ثانویه و ۱۲ مفهوم اولیه تشکیل شده است. آشفته‌گی‌های هیجانی در واقع شدیدترین واکنش عاطفی است که برخی از شرکت‌کنندگان در زندگی چندهمسری خویش بخصوص زنان اول در مواجهه با ازدواج مجدد همسر از خود بروز داده‌اند. واکنشی که در پی آن چه بسا حس انتقام و جدایی از همسر نیز بروز می‌کند. به طور کلی زنان در ازدواج‌های چندهمسری نمره‌های معناداری را در ابعاد روانی گرفتند: جسمانی‌سازی، حساسیت بین‌فردی، افسردگی، اضطراب، اضطراب فوبیا، خیال‌اندیشی پارانویا، روان‌رنجوری و ... (العیسی، ۱۹۹۵).

جدول ۴. مفاهیم ثانویه و اولیه مرتبط با مفهوم کلیدی آشفته‌گی‌های روحی و روانی

مفاهیم کلیدی	مفاهیم ثانویه	مفاهیم اولیه
آشفته‌گی‌های روحی و روانی	تناقض احساسات	تناقض در اعتقاد به خداوند، احساس به همسر و تقدیرباوری
	ناامنی و اضطراب	ترس از همسر، ترس از تنهایی، ترس از آه هوو، ترس از رها شدن، ناآرامی در زندگی، استرس، آینده‌هراسی فرزندان، بی‌خوابی، جنون

منبع: یافته‌های پژوهش

تناقض در احساسات: این مفهوم ثانویه شامل ۳ مجموعه مفاهیم اولیه‌ی تناقض در احساس به خداوند، تناقض در احساس به همسر و تناقض در تقدیرباوری می‌باشد. در چنین خانواده‌هایی مردان کمتر عدالت را رعایت کرده و بیشتر اوقات خود را در کنار یکی از همسران خود که اغلب نیز جوان‌تر است صرف می‌کنند. از این رو زن دیگر که مورد بی‌اعتنای همسر خویش قرار گرفته احساس تنهایی و شکست کرده و برای نجات خود از شرایط موجود یا رسیدن به آرامشی نسبی به هر دست‌آویزی از جمله تقدیرگرایی، مناجات و زاری به درگاه خداوند و ... سوق پیدا می‌کند:

"این قدر زیارت رفتم، گریه کردم، نماز خوندم ... " (گیتی ۴۳ ساله؛ همسر اول).

از آنجایی که تغییری در وضعیت و شرایط زنان و زندگیشان رخ نمی‌دهد دچار افکار ضد و نقیضی در مورد خداوند، تقدیر و مشیت الهی و حتی تناقض در احساس خود نسبت به همسرشان می‌شوند:

"بعضی مواقع از ناراحتی کفر می‌گم، دیگه استغفار می‌کنم. میگم تقدیر الهی بوده، باز بعد می‌گم نه این تقدیر نیست خدا، این مقصر بنده تو هست، تو منو خوار نکردی بندت منو خوار کرده" (طیبه ۵۹ ساله؛ همسر اول). "هم دوست داشتم شوهرم بیاد هم دوست داشتم شوهرم نیاد، گاهی وقتا نمی‌دونستم احساسم به همسرم چیه". " میگم خدایا چرا دعاهام نمی‌گیره؟ بعضی وقتا به همه چیز شک دارم" (گیتی ۴۳ ساله).

ناامنی و اضطراب: این مفهوم ثانویه از ۹ مجموعه مفاهیم اولیه، شامل ترس از همسر، ترس از تنهایی، ترس از آه هوو، ترس از رها شدن، ناآرامی در زندگی، استرس، آینده‌هراسی فرزندان، بی‌خوابی و احساس جنون تشکیل شده است. زنان خانواده‌های چندهمسر مستعد تعارض، تنش، ناامنی و اضطراب‌اند:

"خواب نداشتم، استرس از دست دادن شوهرمو داشتم ... وقتی شب می‌خوابیمو تنهاییم، حس ناامنی رو دارم" (گیتی ۴۳ ساله؛ همسر اول).

ترس از رهاشدن در وجود زنان رخنه کرده و موجب برهم ریختگی آرامش و ایجاد اضطراب در آنها شده است. از طرفی، اغلب زنان دوم چون خود نیز از جنس زن اول هستند به معنی واقعی

کلمه وی را درک کرده و چون در خویش احساس گناه می‌کنند. این ترس که آه او دامنشان را بگیرد در بطن روح و اعماق آنها جوانه زده و تن و بدن آنها را به لرزه در آورده است:

"دوست نداشتم پشت سرم آه بکشه، از آهش می‌ترسم... این زندگی‌ها هیچ آرامشی توش نیست" (بنفشه ۳۸ ساله؛ همسر دوم).

لذا مجموعه چنین افکاری در زنان موجب برهم ریختن آرامش و ایجاد اضطراب، بی‌خوابی، گمان‌های بی‌اساس و در یک کلمه آشفتگی‌های هیجانی در آنها شده است:

"شبهایی که می‌رفت پیش اون خواب نمی‌رفتم... شب‌ها که می‌خوابیدم احساس می‌کردم یکی (شوهرم) می‌خواد منو بکشه، صدای یه چیزی اگر می‌شنیدم فکر می‌کردم یکی می‌خواد منو بکشه، همش توی خواب می‌پریدم" (پری، ۶۰ ساله؛ همسر اول).

زن دوم؛ سوگلی و آرامش در زندگی

بر اساس یافته‌های ارائه‌شده در جدول ۵، تحلیل داده‌ها منجر به شکل‌گیری مفهوم کلیدی دیگری به نام زن دوم؛ سوگلی و آرامش در زندگی شد که از ۵ مفهوم ثانویه و ۱۲ مفهوم اولیه تشکیل شده است. به استثنای برخی از شرکت‌کنندگان زن دوم که به هنگام ازدواج خود دوشیزه بوده یا زنان دومی که مورد خیانت و بی‌وفایی همسر خویش قرار گرفته بودند و به دلایل مختلف زندگی خود را سیاه شده گزارش نمودند، مابقی زنان دوم شرکت‌کننده با توجه به این‌که واکنش‌های عاطفی ناسازگارانه‌ای از خود بروز داده بودند اما در نهایت اظهار خوشبختی داشته و کما بیش به این مفاهیم اشاره نمودند.

جدول ۵. مفاهیم ثانویه و اولیه‌ی مفهوم کلیدی زن دوم؛ سوگلی و آرامش در زندگی

مفاهیم کلیدی	مفاهیم ثانویه	مفاهیم اولیه
زن دوم؛ سوگلی و آرامش در	رضایتمندی از زندگی	میل و علاقه به زندگی، رضایت از زندگی، رضایت از همسر
	آرامش در زندگی	احساس آرامش، عدم احساس عذاب وجدان در خود
	دل‌بستگی به همسر	میل و علاقه به همسر، دلتنگی برای همسر

	احساس ارزشمندی	خود ارزشمندی، ارزشمندی همسر
	احساس خوشبختی در زندگی	درک شدن، برخورداری از حمایت اجتماعی، درک مهر و محبت همسر

منبع: یافته‌های پژوهش

رضایتمندی از زندگی: این مفهوم ثانویه از ۳ مجموعه مفاهیم اولیه میل و علاقه به زندگی، رضایت از زندگی و رضایت از همسر تشکیل شده است. زمانی که یک زن خود را مورد حمایت اجتماعی، اقتصادی و عاطفی همسر خویش می‌بیند:

"من از زندگی ۱۰۰ درصد راضیم، از شوهرم راضیم، هر وقت چیزی بخوام، جایی بخواهم بریم، پولی بخواهم دریغ نمی‌کنه ... " (زهره، ۴۳ ساله)... "من یه زندگی آرام دارم، از این زندگی راضیم، از شوهرم خیلی راضیم، من زندگیمو خیلی دوست دارم و دلم نمی‌خواد حتی یه لحظه تموم بشه، شوهرم خیلی محبت داره، هر چی بگم نه نمی‌گه، خیلی به بچم (از همسر قبلیم) محبت می‌کنه و همین منو خوشحال می‌کنه" (افسانه ۲۷ ساله).

آرامش در زندگی: این مفهوم ثانویه نیز از ۲ مجموعه مفاهیم اولیه‌ی احساس آرامش و عدم احساس عذاب وجدان در خود تشکیل شده است. از آنجایی که زنان دوم اغلب یک زندگی ناموفق در کارنامه خویش داشته و با دارا بودن فرزند، با مشکلات عدیده‌ای نیز روبه‌رو بودند، زین پس خود و فرزندانشان (اعم از فرزندان همسر سابق خویش و اعم از فرزندان همسر فعلی خویش) را مورد حمایت اقتصادی و عاطفی همسر خویش دیده و همین امر منجر به برقراری آرامش و آسودگی خیال در درون آنها شده است:

"آرامش داشتم توی زندگی ... " (زهره، ۴۳ ساله)..
از طرفی، برخی از زنان به خاطر ورود به زندگی زنی دیگر هیچ‌گونه عذاب وجدانی نداشته و هر یک با دلایلی حضور خود را توجیه و وجدانشان را آسوده نموده‌اند:
"خودش به شوهرش گفته بود که اگر خواسته‌ام اجرا کنی (یه چندتایی خواسته داشت)، برو زن بگیر، منم عذاب وجدان ندارم" (زهره، ۴۳ ساله).

دل‌بستگی به همسر: این مفهوم ثانویه شامل ۲ مفهوم اولیه میل و علاقه به همسر و دل‌تنگی برای همسر است. زنان دومی که مورد محبت، حمایت اجتماعی و اقتصادی همسرشان قرار دارند نیز متقابلاً به همسر خود علاقه و مهر ورزیده و در زمان غیبت وی در خانواده برای او دل‌تنگ و بی‌قرار می‌شوند:

"خیلی دوستش دارم، یه وقتای یه چیزایی برای من می‌خره میاره که من اصلاً فکرش نمی‌کنم، غافلگیرم می‌کنه. وقتایی که شوهرم نیست، دلم تنگشه ... " (تابنده ۴۵ ساله).
مینی ۵۰ ساله که در سن پایین ازدواج کرده است و این ازدواج، ازدواج اول و تنها ازدواجش است چنین می‌گوید: "شوهرم احترام منو زیاد داره، باید یکجا کنار هم بخوابیم، می‌گه تو مادر منی، همه کس و کار منی، منم خیلی دوستش دارم، همش پیش منه".

احساس ارزشمندی: این مفهوم ثانویه نیز شامل ۲ مفهوم اولیه خود ارزشمندی و ارزشمندی همسر است. برگزیده شدن توسط مردان متأهل و با تجربه در زنان دوم منجر به خودبرتری‌بینی و بروز احساس خودارزشمندی شده است:

"شوهرم می‌گه من زمو نمی‌خواستم، به اجبار شد و خوشم نمیاد برم سمتش، من به خودم می‌بالم که شوهرم منو گرفته" (فرخنده، ۵۷ ساله). شیدا ۳۵ ساله نیز چنین می‌گوید:
"احساس میکنم شوهرم من رو خیلی بیشتر دوست دارد، من از اون سرترم، زیباترم، شوهرم به من می‌گه حسی که با تو دارم ناب‌تر از حسی است که با اون دارم". از طرفی دیگر نیز اغلب زنان دوم نسبت به هووی خود جوان‌تر می‌باشند و این مسئله نیز در ایجاد احساس خودارزشمندی در آنها بی‌تاثیر نبوده است.

احساس خوشبختی در زندگی: این مفهوم ثانویه نیز از ۳ مجموعه مفاهیم اولیه درک شدن، برخورداری از حمایت اجتماعی و درک مهر و محبت همسر تشکیل شده است. زنان دوم خانواده‌های چندهمسر به واسطه همسر دوم بودن (مورد بی‌وفایی همسر قرار نداشتن) و خودسوگلی پنداشتن خود، همچنین مورد مهر و محبت و حمایت واقع شدن توسط همسر احساس خوشبختی در زندگی می‌کنند. مهدیه ۵۰ ساله (همسر دوم) که یک طلاق نیز در کارنامه زندگی خویش دارد و بعد از آن همسر دوم شده است، با توجه به فشارهایی که در زندگی خود داشته است اما در نهایت چنین می‌گوید:

"من شوهرم رو خیلی دوست دارم، و توی زندگی دومم حس خوشبختی رو داشتم ... می‌گه که اون زن دلی من نیست، می‌گه من از جوونی همیشه دنبال زنی بودم که مورد علاقم باشه، شوهرم بهم می‌گه تو نه زن من که رفیق منی".

مواجهه با هوو: از نزاع تا ترحم

بر اساس یافته‌های ارائه‌شده در جدول ۶ تحلیل داده‌ها به شکل‌گیری مفهوم کلیدی مواجهه با هوو: از نزاع تا ترحم ختم شد که از ۳ مفهوم ثانویه و ۱۰ مفهوم اولیه تشکیل شده است. آنچه از جدول پیش رو برمی‌آید این است که زنان هنگام مواجهه با هوو یک سلسله‌مراتب از واکنش‌های عاطفی و رفتاری را به ترتیب از کنارنیامدن و درگیری‌های فیزیکی و کلامی گرفته تا بی‌تفاوتی و درنهایت ترحم و درک او را پشت سر گذاشته‌اند.

جدول ۶. مفهوم کلیدی و مفاهیم ثانویه حاصل از تجربه زیسته زنان از چندهمسری

مفاهیم کلیدی	مفاهیم ثانویه	مفاهیم اولیه
کنار نیامدن با هوو بی‌تفاوتی به هوو همدات‌پنداری با هوو	کنارنیامدن با هوو	عدم رابطه مسالمت آمیز با هوو، نزاع و درگیری فیزیکی با هوو، نزاع و درگیری کلامی با هوو، حسادت به هوو
	بی‌تفاوتی به هوو	بی‌تفاوتی به هوو، بی‌تفاوتی به فرزندان هوو
	همدات‌پنداری با هوو	ترحم به هوو، ترحم به فرزندان هوو، میل و علاقه به فرزندان هوو، درک هوو و حق دادن به وی

منبع: یافته‌های پژوهش

کنار نیامدن با هوو: این مفهوم ثانویه از ۴ مجموعه مفاهیم اولیه عدم رابطه مسالمت، نزاع، درگیری‌های فیزیکی، نزاع و درگیری کلامی و حسادت تشکیل شده است. اغلب وقتی دختران ازدواج می‌کنند هرگز به این موضوع فکر نمی‌کنند که ممکن است روزی همسرشان مجدداً ازدواج کند و عشق زندگیشان را با زن دیگری تقسیم کند و طبعاً پذیرش این نوع از زندگی و کنار آمدن با هوو کار ساده‌ای برای آنها نیست:

"من توی کوچه‌ای که اون بشینه هم حاضر نیستم رد بشم، من اگر می‌دونستم شوهرم اونجا داره اونو می‌زنه هم ناراحت می‌شدم، که چرا دستش بهش بخوره و محرمش شده، من همون زدن هم حسودیم می‌شد" (ستاره ۵۴ ساله، همسر اول).

عدم پذیرش هوو از سمت همسر اول باعث می‌شود که زنان دوم نیز خواه یا ناخواه نتوانند ارتباطی مسالمت‌آمیز و به دور از چالش و هیاهو با هووی خود داشته باشند:

"تا الان که ۳۰ سال می‌گذره هنوز هووم رو ندیدم" (طیبه ۵۹ ساله؛ همسر اول).

بی‌تفاوتی به هوو: این مفهوم شامل ۲ مجموعه مفاهیم اولیه بی‌تفاوتی به هوو و بی‌تفاوتی به فرزندان هوو تشکیل شده است. بی‌تفاوتی در زنان چنین خانواده‌هایی حالت سرکوب احساساتی مانند نگرانی، خشم، اشتیاق، هیجان یا انگیزه است. در واقع سلامتی است که زنان خانواده‌های چندهمسر از آن برای سرکوب احساسات زنانه خود استفاده می‌کنند:

"اوایل بهش تنفر داشتم اما بعدا بی‌تفاوت شدم بهش، بهش بی‌تفاوت شدم و به خدا واگذار کردم ... " (شهربانو ۳۳ ساله؛ همسر اول) ... "نسبت به بچه‌هاش بی‌تفاهتم بود و نبودشون برام مهم نیست" (بنفشه ۳۸ ساله، همسر دوم).

همذات‌پنداری با هوو: این مفهوم نیز از ۴ مجموعه مفاهیم اولیه ترحم به هوو، ترحم به فرزندان هوو، میل و علاقه به فرزندان هوو و درک هوو و حق دادن به وی تشکیل شده است. همذات‌پنداری که عملاً تلفیقی از هم‌دلی و هم‌دردی است در زنان خانواده‌های چندهمسری نسبت به هووی خود و سایر زنان با موقعیت مشابه خود رایج است:

"همون روز اول که می‌خواست با من ازدواج کنه هووم شرط گذاشته بود که حقوقت رو کامل میاری، کامل به اون بود. بهش حق می‌دادم چوم خودم زن بودم، می‌گفتم اگر خودمم جای این بودم شاید همین کار می‌کردم" (مهلا ۴۱ ساله؛ همسر دوم). مرجان ۳۳ ساله (همسر اول) نیز چنین می‌گوید: "خودم پیشقدم می‌شم و می‌رم که به هووم کمک کنم، می‌گم اشکال نداره. زایمان کرد، یک هفته بیمارستان پیشش بودم. بچش رو دوست دارم، بچه هیچ گناهی نداره". سهیلا ۶۱ ساله که همسر سوم است و شوهرشان قبل از وی دو ازدواج دیگر داشته است، می‌گوید: "هووهامو درک می‌کردم، اگر موضوعی پیش می‌آمد بهشون حق می‌دادم. من تازه به خودم حق نمی‌دادم چون روی سرشون رفته بودم، بچه‌های هووهام رو دوست دارم".

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش زنان خانواده‌های چندهمسری به علت وجود رقیب در زندگی خود، در معرض انواع احساسات منفی از جمله میل به انتقام، بی‌اعتمادی به عشق و علاقه همسر، ناعدالتی، تنهایی، ناآرامی، گیجی، پریشانی درونی و سایر احساسات منفی دیگر قرار دارند. آنها زندگی خود را آکنده از غم و ناامید کننده می‌بینند. احساس درماندگی، فشارهای طاقت‌فرسا و نبود انگیزه کافی برای ادامه زندگی منجر به بروز افسردگی و بیماری‌های روحی و روانی در آنها شده و حتی در برخی از موارد آنها را به سمت خودکشی و خاتمه دادن به زندگی خود سوق داده است. در این بین احساس شکست در زندگی، بی‌کفایتی، حسادت، رهاشدگی، عذاب وجدان و شرمساری در وجود زنان رخنه کرده و بروز این حالات عاطفی در آنها منجر به فاصله گرفتن از هویت خویش و کاهش عزت و اعتماد به نفسشان شده است. این نتایج با نتایج پژوهش شجاعی و هنرپروران (۱۳۹۹) که نشان داد در این خانواده‌ها به علت اختیار کردن همسر دوم، زنان در معرض آسیب‌پذیری شدید فردی و اجتماعی نظیر احساس تنهایی، طلاق عاطفی، عدم حمایت خانواده، کاهش رفاه مادی، مشکلات جسمانی، حس حقارت و عدم تعلق عاطفی قرار می‌گیرند، همچنین با یافته‌های دشتیان و خرم‌دل (۱۴۰۰) که نشان دادند مشکلات فراوانی مانند سطوح پایین عزت نفس، افسردگی، وحشت زدگی، اضطراب، افسرده‌خویی، خصومت و ... دامن‌گیر زنانی است که در خانواده‌های چندهمسر زندگی می‌کنند، همخوانی دارد. در واقع وجود حالت افسردگی در زنان خانواده‌های چندهمسری ناشی از افول اعتماد به نفس و اعتماد به همسر خویش است. لذا زمانی که یک مرد مجدداً ازدواج می‌کند، اولین تأثیر اجتماعی که بر زن وارد می‌شود تحقیر وی از سوی آشنایان و متهم شدن وی به عدم صلاحیت و شایستگی در اداره زندگی است، چرا که در فرهنگ ایرانی با تجدید فراش مرد این اتهام به زن وارد می‌شود که زن نتوانسته است شوهرش را راضی نگه دارد و مردم زن را در هوسرانی شوهرش مقصر می‌دانند. در دید مردم، زن از دو حیث متهم می‌شود؛ اول از لحاظ جنسی متهم به سردمزاجی می‌شود و دوم به لحاظ عاطفی و فراهم کردن محیط موافق و مورد دلخواه شوهر، بد اخلاق و بدسلیقه قلمداد می‌شود. در این میان نیز بسیاری از زنان آشنا نسبت به وی احساس ترحم دارند که این خود بیشتر به زخم زن نمک خواهد پاشید.

از طرفی، چون در جامعه ما زندگی چندهمسری به‌عنوان یک هنجار مثبت پذیرفته‌نیست،

زنان دوم نیز نگران نوع نگاه اطرافیان به خود هستند. چرا که برخی به زنان دوم به‌عنوان فردی که زندگی زن دیگری را متلاشی کرده است می‌نگرند و وی را مورد نکوهش قرار می‌دهند. همچنین زنان دوم به خاطر ورود به زندگی زنی دیگر در خود نیز احساس گناه کرده و درگیر احساس عذاب وجدان می‌شوند. بدین‌سان وجود چنین افکاری در مغز و تداوم آن به مرور منجر به ریشه زدن حس شرمساری، کاهش اعتماد به نفس و نفرت از خود در زنان دوم خانواده‌های چندهمسر نیز شده است.

لذا وقتی فرد اعتماد به نفس خویش را از دست می‌دهد، نسبت به همسر خویش نیز دچار بی‌اعتمادی گشته و اظهار علاقه همسرش را تهی و پوچ می‌پندارد. احتمالاً این احساس که شوهر او به وی خیانت کرده است، تمام وجود او را پر خواهد کرد و آن اظهار عشق و علاقه که معمولاً شوهر در سال‌ها یا ماه‌های اولیه زندگی خویش به زن خود ابراز می‌کند با ازدواج مجدد شوهر فرو می‌ریزد و زن احساس می‌کند که شوهرش دیگر او را دوست ندارد و زندگی با او بی‌فایده و بی‌کیفیت شده است. در همین اثنا آن دسته از زنان که از موقعیت شغلی یا از حمایت مالی خانواده پدری خویش برخوردار بوده، دل‌بریده از همسر، راه جدایی را در پیش گرفته و از همسر خویش به‌طور رسمی جدا گشته‌اند. برخی دیگر نیز که بنا بر مصلحت‌هایی به‌طور رسمی از همسر خویش جدا نشدند به مرور زمان نسبت به همسر خویش سرد و بی‌مهر گشته و درنهایت دچار طلاق عاطفی شده‌اند. البته از آنجایی که زنان دوم، برگزیده مردان متأهل باتجربه‌ای هستند که در زندگی کنونی‌شان زنی دیگر نیز وجود دارد، ناخودآگاه در آنها یک احساس عزیزدردانه بودن یا محبوب‌ترین زن همسر خویش و خودارزشمندی ایجاد شده و آن احساسات همسر اول که از دیدگاه خود مورد بی‌وفایی همسر قرار گرفته را ندارند. بنابراین روابط عاطفی و جنسی به‌مراتب گرم‌تری با همسرشان دارند. به‌طور کلی می‌توان گفت زنان دوم، خواه آنهایی که رضایت خویش از زندگی را گزارش نمودند و خواه آنهایی که در مجموع از زندگی چندهمسری خود رضایت تام نداشتند مورد مهر و محبت همسر خویش قرار داشته و این مسئله منجر به برانگیختن حس ارزشمندی در خود و ارزشمند شدن همسرشان در برخی از آنها شده است.

همچنین یافته‌ها نشان داد که زنان خانواده‌های چندهمسر در هنگام مواجهه با هوو، همان‌طور که گیدنز اشاره نموده، درگیر احساس منفی حسادت شده و طیفی از واکنش‌ها از نزاع و درگیری‌های فیزیکی و کلامی گرفته تا همدلی و ترحم را از خود نشان می‌دهند. زنان خانواده‌های

چندهمسری به‌ویژه زنان اول، برای مقابله با همسر و هووی خود یک سلسله کنش‌ورزی‌های فعالانه و آگاهانه‌ای را در پیش می‌گیرند که از میل به انتقام و احساس حسادتی نشأت می‌گیرد که در وجود آنها رخنه کرده است. این کنش‌ورزی‌های ناسازگارانه در واقع مقاومتی کاملاً جنجالی و پر سر و صدا در برابر این ساختار خانوادگی است. با این حال گرچه عصبانیت، کینه نسبت به شوهر و هوو در روایت‌های زنان دیده شده، اما بیشتر آنها به گوشه‌ای رانده می‌شوند و فقط میل به انتقام دارند. در واقع، این میل به انتقام نوعی ترمیم خودشیفتگی است. لذا نتایج پژوهش اسلونیم نهو و الکرناوی^۱ (۲۰۰۶) که نشان داد روابط همسران اول و دوم در خانواده‌های چندزنی که قدرت مالی ضعیفی دارند آکنده از درگیری‌های حل نشده، خصومت، تنش و نفرت است با پژوهش حاضر همخوانی دارد. البته بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، روابط همسران اول و دوم در خانواده‌های چندزنی با قدرت مالی قوی و جایگاه اجتماعی بالاتر بسیار خصومت‌آمیزتر و تنش‌زاتر از خانواده‌های چندزنی با قدرت مالی ضعیف بوده است. در این راستا دیریکس و همکاران (۲۰۱۹) نیز نشان دادند که زنان مبتلا به ناباروری در ازدواج‌های چندهمسری در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و برای عبور از چالش‌ها از ترکیبی از راهبردهای سازگاری، مقابله و مقاومت استفاده می‌کنند که با یافته‌های پژوهش حاضر همخوانی دارد. لذا ذکر این نکته حائز اهمیت است که همسران اول و دوم به مرور زمان جهت تسکین دردهای خود و سازگاری با شرایط موجود دست از مقاومت و مقابله علیه همسر و هووی خود برداشته و راه بی‌تفاوتی نسبت به شرایط موجود را در پیش می‌گیرند که گهگاهی بوی ترحم و همدلی نیز می‌دهد. این نتایج با نتایج مطالعه اکتشافی سینای و پلگ (۲۰۲۰) نیز که نشان داد زنان واکنش‌های احساسی و جسمانی شدیدی نسبت به ازدواج شوهرشان با زن دیگر نشان می‌دهند و دامنه تمایلات آنها از روابط خشنونت‌آمیز همراه با حسادت و عصبانیت تا روابط محترمانه و هماهنگ را شامل می‌شود، همخوانی دارد.

به‌علاوه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط اسمعیلی و همکاران در سال ۱۳۹۸، علی‌نقیان و روستاخیز در سال ۱۳۹۷، شیخی و محمدی در سال ۱۳۸۷، الشرفی^۲ در سال ۲۰۱۷، پناهی و همکاران^۳ در ۲۰۱۵، داوود و همکاران^۴ در سال ۲۰۱۴، برزونسکی و

1. Slonim-Nevo & Al-Krenaw

2. Al-Sharfi

3. Panahi et al

4. Daoud et al

همکاران^۱ در سال ۲۰۱۴، الکرناوی در سال ۲۰۱۲، الکرناوی و گراهام در سال ۲۰۰۶ و البدور و همکاران^۲ در سال ۲۰۰۲ که نشان دادند زندگی در خانواده‌های چندهمسری بر میزان رضایت زناشویی زنان به‌ویژه برای کسانی که در سن پایین ازدواج کرده‌اند تأثیر منفی گذاشته و آنها به‌ویژه زنان اول را درگیر مشکلات و پریشانی‌های روانی نموده است، همخوانی دارد.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت با توجه به مشاهدات و مطالعات صورت گرفته در میدان مطالعه، امروزه دیگر پدیده چندهمسری برخلاف تصور که به‌عنوان امری فرهنگی و نسبی گرایانه نگریسته می‌شد، هنجاری قابل قبول برای زنان میدان مطالعه نیست. این پدیده برای زنان با شرایط، مذهب و فرهنگ یکسان به اندازه زنان با مذهب و شرایط متفاوت دردناک و رنج‌آور است. در واقع علی‌رغم این‌که برخی این پدیده را یک امر فرهنگی و مذهبی تلقی کرده و آن را با توجه به فرهنگ و سنت افراد منطقه ارزیابی کرده و مورد قبول زنان آن فرهنگ و منطقه تصور می‌کنند، اما پدیده چندهمسری و پذیرش آن از سوی زنان نه تنها به مذهب و فرهنگ آنها مرتبط نیست، بلکه عدم پذیرش آن از سوی همه زنان یکسان بوده و کاملاً یک امر درونی در همه آنهاست. قطعاً زنان برای خود حقوقی دارند و به ندرت پیش می‌آید که زنی با ازدواج مجدد همسرش موافقت کند. کما این که مردان دوست ندارند همسرشان با مرد دیگری غیر از خود رابطه جنسی و عاطفی داشته باشد، زنان نیز از این‌که همسرشان با سایر زنان دیگر ارتباط جنسی و عاطفی داشته باشد، علاوه بر این‌که احساس بی‌کفایتی و نادیده شدن در آنها القاء می‌شود، خشمگین و رنجیده خاطر شده و دست به مقاومت و اعتراض در برابر این ساختار خانوادگی می‌زنند.

یافته‌های میدانی پژوهش حاضر می‌تواند نقطه عطفی در انجام مطالعات در این حوزه باشد. از جمله اجرای پژوهشی اتنوگرافیک درباره چندهمسری در میان زنان اهل سنت می‌تواند لایه‌های پنهان فرهنگی را شناسایی نماید. در این میان رویکرد و نگاه مردان به این پدیده نیز محل تأمل است؛ لذا انجام پژوهشی کیفی درباره دلایل و زمینه‌های گرایش مردان به چند همسری یکی دیگر از پیشنهادات پژوهشی در این حوزه است. این مطالعه همچنین مبتنی بر دانش میدانی احصاء شده پیشنهاد می‌کند سیاستگذاران حوزه خانواده و زنان با ارائه بسته‌های آموزشی به‌منظور بیان چالش‌ها و مشکلات متعدد خانواده‌های چند همسر، آگاهی مردمان محلی منطقه را ارتقاء دهند. از سوی

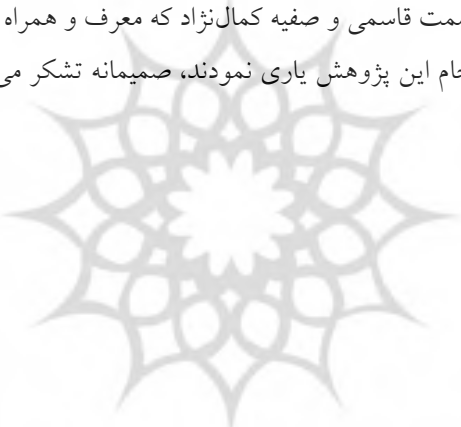
1. Berzonsky et al

2. Elbedour et al

دیگر، شناسایی زنان این خانواده‌ها از طریق مدارس، خانه‌های بهداشت و مساجد و مداخلات روان‌شناختی و مشاوره‌ای پیشنهاد کاربردی دیگری است که پژوهشگران این تحقیق، طرح آن را مفید می‌دانند.

در پایان باید اشاره شود از آن‌جا که بخشی از فرایندهای داده‌یابی و میدانی تحقیق در زمان پاندمی کرونا انجام شد، داده‌ها به سختی و با چالش مضاعف جمع‌آوری شد و فرایند مذکور طولانی و فرسایشی گردید. دوم این‌که مشارکت‌کنندگان در بین روستاها و مناطق مختلف پراکنده بودند که ارتباط گرفتن با مطلعین کلیدی متعدد را سخت، چالش برانگیز و زمان‌بر می‌کرد. علاوه بر این، فرایند اعتمادسازی برای مشارکت‌کنندگان به دلیل آن‌که موضوع با خصوصی‌ترین ابعاد زندگی آنها گره خورده بود، بسیار مشکل بود. با این وجود، از همه شرکت‌کنندگان در مصاحبه، به‌ویژه خانم‌ها عاطفه جعفری، عصمت قاسمی و صفیه کمال‌نژاد که معرف و همراه پژوهشگران در میدان مطالعه بودند و ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند، صمیمانه تشکر می‌گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- اسمعیلی، قاسم، افشانی، علیرضا، فلاح، محمدحسین و وزیر، سعید. (۱۳۹۸). کاوشی کیفی از علل و زمینه‌های شکل‌گیری چندهمسری مردان. *پژوهش‌های روان‌شناختی-اجتماعی*، ۹(۳۴)، ۶۳-۸۲.
- امامی، مسعود. (۱۳۹۲). رعایت عدالت در تعدد زوجات. *فقه*، ۲۰(۴)، ۲۲-۴.
- دشتیان، سوده، زارع، شیوا و خرم‌دل، کاظم. (۱۴۰۰). چندهمسری و پیامدهای روانی-اجتماعی آن برای زنان (یک مقاله‌ی مروری سیستماتیک مبتنی بر تبیین‌های زیست-روانی تکاملی). *مجله روانشناسی و روان‌پزشکی شناخت*، ۸(۵)، ۳۹-۵۵.
- رمضان‌نرگسی، رضا. (۱۳۸۴). بازتاب چندهمسری در جامعه. *مطالعات راهبردی زنان*، ۷(۲۷)، ۱۷۴-۱۴۵.
- روزنامه اعتماد، (۱۳۹۸). *کدام استان رکورددار "چندهمسری" است؟*
etemadnewspaper.ir/fa/main/detail/137288
- شجاهی، زهرا و هنرپروران، نازنین. (۱۳۹۹). پدیدارشناسی کیفیت زندگی زنان همسر اول در خانواده‌های چندهمسری. *خانواده درمانی کاربردی*، ۱(۴)، ۹۰-۱۰۴.
- شیخی، محمدتقی و محمدی، نعیم. (۱۳۸۷). مطالعه تطبیقی روابط خاتوادگی در خانواده‌های چندزن و تک‌همسر شهر زاهدان. *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۶(۴)، ۲۰۷-۱۸۳.
- علائی رحمانی، فاطمه. (۱۳۸۴). طلاق قضایی. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۳(۸)، ۶۵-۴۷.
- علی‌نقیان، شیوا و روستاخیز، بهروز. (۱۳۹۷). فهم پدیدار شناختی چندهمسری در میان بلوچ‌های ساکن شهرستان چابهار. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۸(۱)، ۹۵-۱۱۷.
- فرهمنند، مهناز و رضوانی، زهره. (۱۳۹۸). نقش ساختار خانواده بر عملکرد آن در خانواده‌های تک‌همسر و چندهمسری. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۷۵، ۱۵۴-۱۳۴.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی، چاپ بیست‌وپنجم.

- محمدتقی‌زاده، مهدیه و حمیدی سوها، زهرا. (۱۳۹۶). آسیب‌شناسی مسئله‌ی تعدد زوجات در حقوق و رویه‌ی قضایی ایران. *زن در فرهنگ و هنر*، ۹(۲)، ۲۸۹-۲۶۵.
- محمدی، نعیمه و شریفی، سیمین. (۱۳۹۷). *جامعه‌شناسی خانواده‌های چند همسر: مطالعه سلامت، کرامت و رضایت در خانواده‌های چندزن*. تهران: جامعه‌شناسان، چاپ اول.
- مهرآبادی، میترا. (۱۳۷۹). *زن ایرانی به روایت سفرنویسان فرنگی*. تهران: انتشارات آفرینش و روزگار.
- ناستی‌زایی، ناصر. (۱۳۸۵). عوامل مؤثر در تعدد زوجات از دیدگاه دانشجویان بلوچ. *مطالعات روان‌شناسی- تربیتی*، ۵، ۷۶-۶۳.
- وحدانی، هادی. (۱۳۹۵). بررسی دیدگاه مستشرقان در مورد آیات تعدد زوجات. پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته علوم قرآن مجید، دانشکده تربیت مدرس قرآن مشهد، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، ۱۵۴-۱.
- Abdullah, R. (2008). Inserting stipulation pertaining to polygamy in a marriage contract in Muslim countries. *Al-Jami Journal of Islamic studies*, 46(1), 154-169.
- Alaerahmani, F. (2005). Adjudicative divorce. *Social-Psychological Studies of Women*, 3(8), 47-65. (In Persian)
- Alam, S. & Sohaimi bin Lazim, A. (2010). A General understanding of polygamy among upsi communities: Problems and prospects. *Ozean journal of Social Sciences*, 3(2), 185-191.
- Alinaghian, S. & Roustakhiz, B. (2018). A phenomenological study on polygamy as a family structure in Chabahar, Balochistan. *Iranian Journal of Anthropological Research*, 8(1), 95-117. (In Persian)
- Al-Issa, I. (1995). *Handbook of culture and Mental Illness: An International Perspective*. Madison, CT: International University Press.
- Al-Krenawi, A. (2012). A study of psychological symptoms, family function, marital and life satisfactions of polygamous and monogamous women: The Palestinian case. *International Journal of Social Psychiatry*, 58(1), 79-86.
- Al-Krenawi, A. & Graham, J. (2006). A comparison of family functioning, life and marital satisfaction, psychiatry and mental health of women in polygamous marriages. *International Journal of Social Psychiatry*, 51(2), 5-17.
- Al-Sharfi, A. (2017). *The Effect of Family Structure on Adolescents in Saudi Arabia: A comparison Between Adolescents from Monogamous and Polygamous Families*. Ph. D. Dissertation. University of Lincoln.

- Al-Sharfi, M., Pfeffer, K. & Miller, K. (2015). The effects of polygamy on children and adolescents: A systematic review. *Journal of Family Studies*, 22, 272-286.
- Arif, N. & Fatima, I. (2015). Marital satisfaction in different type of marriages. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 1(13), 36-40.
- Azam, F., Rubab, I., Salahuddin, A. & Usman, A. (2021). Polygamy in Islam: cultural pressures and religious justifications in Pakistan. *Journal of Islamic Thought and Civilization*, 2(11), 245-257.
- Baliy, E. (2013). Critical reflections on polygamy in the African Christian context. *Missionalia Journal*, 2(41), 164-181.
- Berzonsky, M. D., Tammi, K. & Kinney A. (2014). Comparison between quality of life and psychological distress in monogamy and dichotomy. *Journal of Personality*, 80, 135-161.
- Boltz, M. & Chort, I. (2015). The risk of polygamy and wives saving behavior. *Paris School of Economic Working Papers*, 33(1), 1-51.
- Daoud, N., Shoham-Vardi, I., Urquia, M. & O'Campo, P. (2014). Polygamy and poor mental among Arab bedouin women: Do socioeconomic position and social support matter? *Ethnicity & Health*, 19(4), 385-405.
- Dashteyane, S., Zare, S. & Khoramdel, K. (2021). Polygamy and its psychosocial outcomes for women (an evolutionary bio-psychological systematic review). *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 9(34), 63-82. (In Persian)
- Dierickx, S., Coene, G., Jarju, B. & Longman, C. (2019). Women with infertility complying with and resisting polygyny: An explorative qualitative study in Urban Gambia. *Reproductive Health*, 103(16), 1-11.
- Ebrahim, A., U. Lingga, J., Boquia, A. & Samama, N. (2017). Women in polygynous marriages; Their perception an experiences. *Philippine Journal of Psychology*, 50(1), 27-45.
- Elbedour, S., Anthony, J. & Abu-Saad, H. (2002). Effect of polygamous marital structure on behavioral, emotional and academic adjustment in children: A comprehensive review of the literature. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5(4), 255- 271.
- Emami, M. (2021). Observance of justice in polygamy. *Figh*, 20(4), 4-22. (In Persian)
- Esmaeeli, Q., Afshani, A., Fallah, M. & Vaziri, S. (2019). Qualitative exploration of the causes and context of men's polygamy. *Social Psychology Research*, 9(34), 63-82. (In Persian)
- Farahmand, M. & Rezvani, Z. (2019). Structure and family performance in polygamous and monogamy families. *Journal of Applied Sociology*, 3(75), 134-154. (In Persian)

- Gadban, F. & Goldner, L. (2020). I have no hope: The experience of mothers in polygamous families as manifested in drawings and narratives. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-10.
- Ghulam, A. (2012). Polygamy and the nature of marriage in Islam and West. *Faculty of Law, University of Toronto*, 1-55.
- Hassouneh, D. (2001). Polygamy and wife abuse: A qualitative study of Muslim women in America. *Health Care for Women International*, 22(8), 735-748.
- Hayase, Y. & Liaw, K. (1997). Factors on polygamy in Sub-Saharan in Africa: findings based on the demographic and health surveys. *The Developing Economies*, 35(3), 293-327.
- Ishiaku, S. (2014). Challenges of Muslim on polygyny in the modern societies: An Islamic perspective. *Journal of Modern Education Review*, 12(4), 1068-1075.
- Mehrabadi, M. (2009). Iranian woman according to foreign travel writers. Tehran: Afarinesh and Rozgar Publications. (In Persian)
- Mohammadi, N. & Sharifi, S. (2017). Sociology of polygamous families: Study of health, dignity and satisfaction in polygamous families. Tehran: Sociologists, First edition. (In Persian)
- Mohammadtaghizade, M. & Hamidisouha, Z. (2017). Pathology of the problem of polygamy in Iranian law and procedure. *Woman in Culture and Art*, 9(2), 265-289. (In Persian)
- Nasti Zaei, N. (2005). Effective factors in polygamy from the point of view of Baloch students. *Educational Psychology Studies*, 5, 63-76. (In Persian)
- Ozkan, M., Atli, A. & Okan Ibiloglu, A. (2018). Negative effects of polygamy on family members in the province of Diyarbakir, Turkey. *Cukurova Medical Journal*, 43(4), 982-988.
- Panahi, R., Amouzeshi, Z., Amiuzeshi, A., Jomefourjan, S. & Shakhsemampour, B. (2015). Comparison of quality of life and social interaction in marriages of monogamy and polygamy. *Journal of Adolescent*, 35(2), 5-461.
- Phillips, A. & Jones, J. (1985). *Polygamy in Islam*. Tawheed Publishers, Riyadh Saudi Arabic.
- Ramazan Nargesi, R. (2004). Reflection of polygamy in society. *Women's Strategic Studies*, 20(4), 4-22. (In Persian)
- Shaikhi, M. & Mohammadi, N. (2007). A comparative analysis of family relationships in monogamous and polygamous families. *Woman in Development and Politics*, 6(4), 183-207. (In Persian)
- Shojaee, Z. & Honarparvaran, N. (2021). Phenomenology of the quality of life of first married women in polygamous families. *Applied Family Therapy*, 1(4), 89-104. (In Persian)

- Sinai, M. & Peleg, O. (2020). Marital interactions and experiences of women living in polygamy: An exploratory study. *International Journal of Psychology*, 56(2), 361-377.
- Slonim-Nevo, V. & Al-Krenawi, A. (2006). Success and failure among polygamous families: The experience of wives, husband, and children. *Family Process*, 45(3), 311-330.
- Thobejane, T. & Flora, T. (2014). An exploration of polygamous marriages: A worldview. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 27(5), 1056-1066.
- Vahadani, H. (2016). Examining the views of Orientalists on the verses of polygamy. Master's thesis in the field of Holy Qur'an Sciences, Mashhad Qur'an Education Faculty, University of Holy Qur'an Sciences and Education, 1-154. (In Persian)

© 2024 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

نویسندگان

rahmanianmalihe1400@gmail.com

ملیحه رحمانیان

کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی است و پایان‌نامه ایشان در خصوص چندهمسری در هرمزگان بوده است.

zahirinia@hormozgan.ac.ir

مصطفی ظهیری نیا

دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه هرمزگان است و از ایشان مقالات متعددی در زمینه گروه‌های اجتماعی و مسائل جنوب ایران منتشر شده است.

rastegar@hormozgan.ac.ir

یاسر رستگار

استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه هرمزگان است و مقالات متعددی از ایشان با روش‌های کیفی در حوزه زنان و آسیب‌های اجتماعی به فارسی منتشر شده است.